

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΥΓΙΑ: Δύο μορφές ξεριζωμού

Αιτίες, συνέπειες, προβλήματα ένταξης

Project 2012-2013 του τμήματος Β3

Υπεύθυνη καθηγήτρια: Μαρία Φειδάκη, φιλόλογος

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή

Ομάδα Α: Γενικά για τη μετανάστευση

- A. Ορισμός και είδη μετανάστευσης
- B. Αίτια μετανάστευσης
- Γ. Συνέπειες μετανάστευσης
- Δ. Πώς η μετανάστευση μπορεί να λειτουργήσει έτσι ώστε να μην προκαλεί προβλήματα σε καμία πλευρά;

Ομάδα Β: Γενικά για την προσφυγιά

- A. Τι σημαίνει προσφυγιά
- B. Ορισμός προσφυγιάς
- Γ. Αίτια προσφυγιάς
- Δ. Συνέπειες προσφυγιάς
 - 1. Συνέπειες για τους πρόσφυγες
 - 2. Συνέπειες για τη χώρα προέλευσης
 - 3. Συνέπειες για τη χώρα στην οποία καταφεύγουν
- E. Προσφυγικά ρεύματα 1914-1921
 - 1. Ο διωγμός του 1914
 - 2. Άλλα προσφυγικά ρεύματα
 - 3. Η περιθάλψη
 - 4. Η παλιννόστηση

Ομάδα Γ: Ιστορικό παράδειγμα προσφυγιάς - Ο ξεριζωμός του 1922

- A. Μικρασιατική καταστροφή
 - 1. Η έξοδος
 - 2. Το πρώτο διάστημα
 - 3. Σύμβαση Λωζάννης και ανταλλαγή πληθυσμών
- B. Η αποκατάσταση των προσφύγων
 - 1. Η Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων (Ε.Α.Π.)
 - 2. Η αγροτική αποκατάσταση
 - 3. Η αστική αποκατάσταση
 - 4. Η αποζημίωση των ανταλλαξιμών
 - 5. Η ελληνοτουρκική προσέγγιση
 - 6. Η ενσωμάτωση των προσφύγων
- Γ. Επιπτώσεις από την άφιξη των προσφύγων
 - 1. Εξωτερική πολιτική
 - 2. Πληθυσμός/εθνολογική σύσταση
 - 3. Οικονομία
 - 4. Πολιτισμός

Ομάδα Δ: Ιστορικό παράδειγμα μετανάστευσης - Μεταναστευτικό ρεύμα του 1922 προς την Αμερική

- A. Εισαγωγή
 - 1. Μεταναστευτικές κινήσεις των Ελλήνων κατά τον 15^ο-16^ο αιώνα
 - 2. Πρώτο μεταναστευτικό κύμα

- B. Μετανάστευση προς την Αμερική
 - 1. Δεύτερο μεταναστευτικό κύμα-προπολεμική μετανάστευση
 - 2. Οι αριθμοί της μετανάστευσης προς την Αμερική
 - 3. Ο δρόμος
- Γ. Συνεντεύξεις μεταναστών
- Δ. Η άλλη όψη της μετανάστευσης
- Ε. Συμπέρασμα

Ομάδα Ε: Η προσφυγιά κι η μετανάστευση μέσα από τα μάτια των καλλιτεχνών

- A. Εισαγωγή
- B. Θέατρο
 - 1. Καταδικός μου
 - 2. Πατρίδες
 - 3. Αγγέλα
 - 4. Η σωτηρία του μετανάστη
 - 5. Μια γιορτή στου Νουριάν
- Γ. Κινηματογράφος
 - 1. Η μετανάστευση στον παλιό, νέο και σύγχρονο κινηματογράφο
 - 2. Δρόμος προς τη Δύση
 - 3. Μέχρι το πλοίο
 - 4. Ένα πλοίο για την Παλαιστίνη
 - 5.Καραβάν Σαράι
 - 6. Το λιμάνι της Χάβρης
 - 7. Πολιτική κουζίνα
- Δ. Λογοτεχνία
 - 1. Η ιστορία ενός αιχμαλώτου
 - 2. Μικρασία Χαίρε
 - 3. Το νούμερο 31328
 - 4. Ματωμένα χώματα
 - 5. Μεσ τους προσφυγικούς συνοικισμούς
- Ε. Αποσπάσματα από έργα καλλιτεχνών που αναφέρονται σε πρόσφυγες
 - 1. Νίκος Καζαντζάκης
 - 2. Γιώργος Σεφέρης
 - 3. Ηλίας Βενέζης
 - 4. Στρατής Δούκας
 - 5. Τατιάνα Γκρίτση-Μιλλιές
- ΣΤ. Αποσπάσματα από έργα καλλιτεχνών που αναφέρονται σε μετανάστες
 - 1. Δημοτικά της ξενιτιάς
 - 2. Ο ζωντανός χωρισμός
 - 3. Βαρύτερη η ξενιτιά
 - 4. Αργύρης Εφταλιώτης
- Z. Μουσική-Τραγούδι
 - 1. Ρεμπέτικο
 - 2. Στίχοι από τραγούδια της προσφυγιάς
- Η. Φωτογραφικό υλικό

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σ' αυτήν την ερευνητική εργασία προσπαθήσαμε να εξετάσουμε συγκριτικά δύο μορφές «ξεριζωμού», της μετανάστευσης και της προσφυγιάς. Είναι δύο φαινόμενα που οι Έλληνες όπως και τόσοι άλλοι λαοί έχουν βιώσει με έντονο τρόπο.

Από τον ορισμό των εννοιών, ακόμη, κατανοήσαμε ότι συνδέονται άμεσα, αφού πρόκειται και στις δύο περιπτώσεις για μετακινήσεις πληθυσμών είτε εκούσια είτε ακούσια.

Στη συνέχεια επιχειρήσαμε μια ιστορική αναδρομή από την αρχαιότητα έως και τις μέρες μας. Μελετήσαμε βιβλία ιστορίας, κοινωνιολογίας, πολιτικών επιστημών, αναζητήσαμε άρθρα από το διαδίκτυο είτε επιστημονικά είτε δημοσιογραφικά. Επισκεφτήκαμε την έκθεση μνήμης που οργάνωσε ο δήμος Πειραιά σε συνεργασία με το Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών με θέμα: 1922-2012 «Από τη γη της Ιωνίας στον Πειραιά». Επίσης, παρακολουθήσαμε εκπαιδευτικό πρόγραμμα του Αρχαιολογικού Μουσείου Πειραιά με θέμα: «Ο Πειραιάς των ξένων και των μετοίκων: μια ματιά στην πολυπολιτισμική κοινωνία του αρχαίου Πειραιά». Αντλήσαμε και μελετήσαμε πρωτογενείς πηγές που ευγενικά μας προσέφεραν, αλλά και φωτογραφικό υλικό. Επίσης, διαβάσαμε και λογοτεχνικά βιβλία Ελλήνων συγγραφέων που οι μνήμες από τη Μικρά Ασία και τον ξεριζωμό σημάδεψαν το έργο τους. Είδαμε ταινίες που έθιγαν προβλήματα ξενοφοβίας στη σύγχρονη εποχή με σκληρό τρόπο, αλλά και ταινίες που προκαλούσαν θλίψη και νοσταλγία λόγω του ξεριζωμού είτε επρόκειτο για μετανάστες είτε επρόκειτο για πρόσφυγες.

Σ' όλο αυτό το διάστημα συζητούσαμε, διαφωνούσαμε πολιτισμένα ή συμφωνούσαμε, βρισκόμασταν ως ομάδες αλλά κι ως τμήμα πιο κοντά. Αρκετές φορές πιάσαμε ο ένας τον άλλον αλλά και την καθηγήτριά μας όπως κι αυτή εμάς και τελικά με κόπο ολοκληρώσαμε την εργασία μας.

Με σας επιλέξαμε να μοιραστούμε, μιας κι ο χρόνος είναι περιορισμένος, ορισμένα κομμάτια αυτής που αφορούν αιτίες, συνέπειες, που μας τράβηξαν την προσοχή, μας προβλημάτισαν και μας συγκίνησαν. Τις κρίσεις τις αφήνουμε σε σας.

ΟΜΑΔΑ Α

Γενικά για τη μετανάστευση

A. Ορισμός και είδη μετανάστευσης

Μετανάστευση ονομάζεται η γεωγραφική μετακίνηση των ανθρώπων από ένα τόπο σ' ένα άλλο για μόνιμη ή προσωρινή εγκατάσταση που γίνεται εκούσια ή ακούσια (αναγκαστική), με στόχο την αλλαγή του τρόπου ζωής και την αναζήτηση καλύτερης τύχης. Η έννοια προέρχεται από το ρήμα μεταναστεύω και αποτελεί γενικά, μια μορφή πληθυσμιακής κινητικότητας μέσα στον περιβάλλοντα χώρο.

Στην γεωγραφική κινητικότητα διακρίνονται τα παρακάτω τέσσερα βασικά είδη:

- Η ημερήσια Παλίνδρομη μετακίνηση
- Η Μετοικεσία (Κινητικότητα Κατοικίας)
- Η Περιήγηση
- Η Μετανάστευση ή Παλιννόστηση

B. Αίτια μετανάστευσης

- **Οικονομικά αίτια:** Όταν οι συνθήκες απασχόλησης στην χώρα υποδοχής είναι ευνοϊκές. Στη χώρα υποδοχής συνήθως παρέχονται: πιο υψηλές αμοιβές, ασφαλιστική κάλυψη, οικογενειακά επιδόματα, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, στέγη κ.α.
- **Οι συγκρούσεις:** Οι συγκρούσεις μεταξύ των διαφόρων ισχυρών δημιουργούσαν νικητές και ηττημένους, με αποτέλεσμα τη μετακίνηση των ηττημένων (πόλεμοι κυριαρχίας, επικράτησης και προσδιορισμού των συνόρων, εθνοκαθάρσεις).
- **Οι φυσικές καταστροφές:** Οι πλημμύρες, η ξηρασία και ο παγετός συχνά καταστρέφουν τις καλλιέργειες και εξαναγκάζουν τα άτομα να μετακινηθούν για εύρεση τροφής σε πιο γόνιμες περιοχές.

Συμπερασματικά, οι καλύτερες αμοιβές λειτουργούν ελκυστικά για όσους προέρχονται από χώρες που μαστίζονται από τη φτώχεια και την εξαθλίωση, ενώ στις χώρες με μεγάλη πληθυσμιακή αύξηση οι αρνητικές περιβαλλοντικές συνθήκες και η τεχνολογική υπανάπτυξη δημιουργούν οξυτάτα προβλήματα επιβίωσης.

Γ. Συνέπειες μετανάστευσης

- Η εξασφάλιση φτηνού εργατικού δυναμικού στις χώρες υποδοχής διευκολύνει σημαντικά την οικονομική τους ανάπτυξη. Οι παραγωγικές τους δυνατότητες πολλαπλασιάζονται, οι μισθοί των εργατών συγκρατούνται σε χαμηλά επίπεδα. Μπορούμε να εκτιμήσουμε ότι η οικονομική ευρωστία του δυτικού κόσμου σχετίζεται με την παραγωγική απασχόληση μεταναστών. Επίσης, η διαμόρφωση εθνικών κοινοτήτων από τους μετανάστες, με τα δικά τους ήθη και πολιτιστικά χαρακτηριστικά, διευκολύνει τη διείσδυση νέων πολιτιστικών στοιχείων στις χώρες υποδοχής και τονώνει, συχνά μ' έναν ιδιαίτερο δυναμισμό, την κουλτούρα του λαού και του τόπου.
- Οι μετανάστες συχνά αποτελούν το ζωτικότερο τμήμα του εργατικού δυναμικού της χώρας τους, ενώ όσοι ανήκουν στα υψηλότερα κλιμάκια των άρτια καταρτισμένων και εξειδικευμένων εργαζόμενων σπάνια βρίσκουν εργασία ανάλογη των προσόντων και των απαιτήσεων τους στη χώρα τους.
- Οι χώρες αυτές ανακουφίζονται, έστω και προσωρινά, από την αυξανόμενη ανεργία. Ενισχύονται οικονομικά από την εισροή συναλλάγματος που προέρχεται από τα μεταναστευτικά εμβάσματα, αν και αυτά δεν είναι αρκετά για να συντελεστεί μια ουσιαστική ανάκαμψη της οικονομίας, αφού τις περισσότερες φορές χρησιμοποιούνται για αγορά στέγης ή καταναλωτικών αγαθών και όχι για παραγωγικές επενδύσεις.

Δ. Πώς η Μετανάστευση μπορεί να λειτουργήσει έτσι ώστε να μην προκαλεί προβλήματα σε καμιά πλευρά;

Αν δεν δοθούν δικαιώματα στους μετανάστες, για να ενταχθούν στην ελληνική κοινωνία, η μετανάστευση θα επιδεινώσει τα προβλήματα της ελληνικής κοινωνίας. Οι μετανάστες θα πρέπει να έχουν το δικαίωμα της μάθησης της ελληνικής γλώσσας δωρεάν, για να διευκολύνεται η ένταξή τους στο καθημερινό επίπεδο επαφών στη γειτονιά, την εργασία και αλλού. Αυτό θα τους βοηθήσει να κοινωνικοποιηθούν, ενώ τα παιδιά τους θα έχουν τη δυνατότητα να μάθουν από τα πρώτα τους χρόνια την ελληνική γλώσσα, ώστε στη συνέχεια να έχουν τη δυνατότητα να αποκτήσουν την ελληνική υπηκοότητα εφόσον το θελήσουν. Επιπλέον θα πρέπει να ισχύουν και γι' αυτούς οι ίδιες συνθήκες εργασίας, αμοιβής και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης όπως και για τους Έλληνες συναδέλφους τους.

Ομάδα Α: Ρηνιώτης Αχιλλέας, Σώρας Γιάννης, Φακίνος Σίμος, Χατζηαθανασίου Φανούρης, Χατζημιχάλης Νίκος.

ΟΜΑΔΑ Β

Γενικά για την προσφυγιά

A. Τι σημαίνει προσφυγιά

Σημαίνει απώλεια της πατρίδας, της ελευθερίας, της αξιοπρέπειας και φόβος. Μεγάλος φόβος για το αύριο, αβεβαιότητα και ανασφάλεια αλλά και θυμός. Δεν μπορείς να ανεχτείς το τσαλάκωμα της ζωής σου, ερήμην, μέσα σε σκληρές φούχτες που δεν έχουν μάθει να χαϊδεύουν πληγές. Σημαίνει τρομαγμένα μάτια, τεράστια και πάντα ανοικτά γιατί η απελπισία αγκυλώνει τους μύς του προσώπου το οποίο χάνει την ανθρώπινη του υπόσταση. Σε πολλές γωνιές του κόσμου, εκεί που καιροφυλακτεί το μακελειό, γεωπολιτικά και οικονομικά συμφέροντα αμέτοχα στον πόνο που προκαλούν, δημιουργούν ανθρώπινα ποτάμια τα οποία κυλούν απεγνωσμένα προς κάθε κατεύθυνση για επιβίωση. Η χώρα μας έχει δοκιμαστεί επανειλημμένως απ' αυτή την επώδυνη διαδικασία και γνωρίζει από πρώτο χέρι τι σημαίνει πατρίδα και τι επακολουθεί με την απώλειά της.

B. Ορισμός

Η κατάσταση στην οποία μεγάλος πληθυσμιακός αριθμός μετακινείται μέσω εξαναγκασμού, εξαιτίας δημοσιονομικών και θρησκευτικών ιδεωδών.

Γ. Αίτια προσφυγιάς

Οι λόγοι που γεννούν το φαινόμενο της προσφυγιάς είναι ποικίλοι κι εξαρτώνται από τις συνθήκες που επικρατούν κατά δεδομένη κάθε φορά χρονική περίοδο από τους τόπους της προγενέστερης διαμονής στους τόπους αποδημίας.

Η προσφυγιά και η μετανάστευση θεωρούνται αλληλένδετες έννοιες. Για αυτόν ακριβώς τον λόγο οι αιτίες που προκαλούν και τα δύο φαινόμενα είναι ίδιες. Η μόνη διαφορά αφορά τις επιπτώσεις που δέχεται η ψυχοσύνθεση του ανθρώπου. Σαφώς τα αίτια είναι κυρίως οικονομικά και πολιτικά. Πολιτικά συμφέροντα, χώρες οι οποίες μπορούν εύκολα να εκμεταλλευτούν και φιλόδοξοι κυβερνήτες συντελούν σε τέτοιου είδους καταστάσεις. Ακόμη κοινωνικά αίτια όπως οι συνθήκες ζωής και διαβίωσης, και ο τρόπος ζωής των ανθρώπων ανάλογα με την εποχή τους. Επίσης υπάρχουν και θρησκευτικά αίτια που όπως είναι φανερό έχουν σχέση με την πίστη των ανθρώπων, την παραπλάνηση που μπορούν να δεχτούν ως προς όφελος προς την θρησκεία

τους αλλά και την ιδιοσυγκρασία τους. Τέλος αίτια μπορούν να θεωρηθούν τα φυσικά και οικολογικά, τα οποία έχουν σχέση με τις περιβαλλοντικές συνθήκες κάθε τόπου, όπως και τα ακραία καιρικά φαινόμενα (π.χ. σεισμοί, ηφαιστειακές εκρήξεις κλπ).

Δ. Συνέπειες της προσφυγιάς

1. Συνέπειες για τους πρόσφυγες

Θετικές:

- Εξασφαλίζουν την επιβίωση τους και καλύτερο επίπεδο ζωής από αυτό που τους πρόσφερε η χώρα τους, όταν καταλήγουν σε χώρες με υψηλό βιοτικό επίπεδο.
- Όσοι προέρχονται από καθημαγμένες από τον πόλεμο περιοχές, καταφέρνουν να αποφύγουν το θάνατο για τους ίδιους και τα παιδιά τους.
- Βρίσκουν ασφάλεια στη χώρα που τους φιλοξενεί, αν διώκονταν στη χώρα τους για τις πολιτικές τους απόψεις.
- Έχουν τη δυνατότητα να σπουδάσουν τα παιδιά τους. Τους παρέχουν περισσότερες ευκαιρίες και καλύτερο μέλλον.

Αρνητικές:

- Αποτελούν αντικείμενο οικονομικής εκμετάλλευσης από ανάληπτα άτομα κατά τη μεταφορά τους.
- Ορισμένοι από αυτούς δεν κατορθώνουν ποτέ να φτάσουν στη χώρα της 'επαγγελίας', αφού πεθαίνουν από τις κακουχίες (έλλειψη νερού και φαγητού, κόπωση, δυσμενείς καιρικές συνθήκες, ασθένειες, ναυάγια, ρίψη στη θάλασσα από τους δουλεμπόρους για να μη συλληφθούν οι ίδιοι).
- Αρκετοί από αυτούς συλλαμβάνονται και προωθούνται πάλι στη χώρα τους ή ζουν υπό δύσκολες συνθήκες σε στρατόπεδα υποδοχής και συγκέντρωσης προσφύγων.
- Τους εκμεταλλεύονται οικονομικά. Εργάζονται πολλές φορές σε σκληρές συνθήκες με χαμηλό ημερομίσθιο και ανασφάλιστοι. Ορισμένες φορές δεν έχουν πρόσβαση στο σύστημα υγείας και στερούνται την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη.

- Αρκετές γυναίκες κακοποιούνται και υπό τη βία αναγκάζονται να εκδίδονται. Οδηγούνται στην πορνεία.
- Στην ξένη χώρα ζουν συχνά σε καθεστώς παρανομίας και γι' αυτό βιώνουν διαρκώς το φόβο μήπως συλληφθούν.
- Ζουν σε δύσκολες βιοτικές συνθήκες, αφού δεν έχουν τα οικονομικά μέσα (κατοικία, τροφή κ.α).
- Είναι δύσκολο να προσαρμοστούν σε μια ξένη χώρα με εντελώς διαφορετική νοοτροπία και πολιτισμό. Έχουν και το πρόβλημα της συνεννόησης, αφού δεν γνωρίζουν τη γλώσσα.
- Ζουν μακριά από την οικογένειά τους, τα αγαπημένα τους πρόσωπα και την πατρίδα τους. Αισθάνονται ξένοι.
- Αντιμετωπίζουν πολλές φορές το ρατσισμό των ντόπιων. Δύσκολα αισθάνονται αποδεκτοί. Αντιμετωπίζονται υποτιμητικά και με καχυποψία.

2. Συνέπειες για τη χώρα προέλευσης

Θετικές:

- Οι μετανάστες στέλνουν στη χώρα τους πολύτιμο συνάλλαγμα.
- Κάποιοι επιστρέφουν στη χώρα τους και αναπτύσσουν επιχειρηματική δραστηριότητα με τα χρήματα που έχουν συγκεντρώσει.
- Μεταφέρουν στη χώρα τους θετικά στοιχεία από τον πολιτισμό της χώρας υποδοχής τους.
- Δημιουργούν γέφυρες επικοινωνίας με τις νέες πατρίδες τους.

Αρνητικές:

- Χάνει ένα μέρος του εργατικού δυναμικού της και μάλιστα τους νέους που θα μπορούσαν να προσφέρουν στην ανάπτυξη της χώρας τους.
- Ερημώνονται πληθυσμιακά ορισμένες περιοχές.

3. Συνέπειες για τη χώρα στην οποία καταφεύγουν

Θετικές:

- Εξασφαλίζει φτηνά εργατικά χέρια. Πολλές εργασίες θα κόστιζαν πολύ περισσότερο αν γίνονταν από ντόπιους.
- Υπάρχει εργατικό δυναμικό σε τομείς όπου παρατηρούνταν έλλειψη εργατικών χεριών (π.χ. αγροτικός, κτηνοτροφικός, βιομηχανικός χώρος).
- Οι μετανάστες, αμειβόμενοι με χαμηλά ημερομίσθια, συμβάλλουν στη μείωση του πληθωρισμού.
- Οι μετανάστες συμβάλλουν στη στήριξη του ασφαλιστικού συστήματος με τις εισφορές που καταβάλλουν, σε χώρες όπου παρατηρείται γήρανση του ντόπιου πληθυσμού.
- Μπορούν να αποτελέσουν γέφυρα φιλίας ανάμεσα στη χώρα όπου φιλοξενούνται και στη χώρα προέλευσης τους.

Αρνητικές:

- Αυξάνεται η ανεργία των ντόπιων σε ορισμένους τομείς αφού οι μετανάστες εργάζονται με χαμηλότερο ημερομίσθιο και συχνά ανασφάλιστοι.
- Ενισχύεται η παρανομία και η εγκληματικότητα, όταν οι μετανάστες δεν μπορούν να επιβιώσουν με άλλο τρόπο ή γίνονται αντικείμενο εκμετάλλευσης από ντόπιους παρανόμους.
- Απειλείται με αλλοίωση η πληθυσμιακή σύνθεση των χωρών στις οποίες καταφεύγουν, αφού ο αριθμός των μεταναστών είναι τεράστιος.

Δ. Προσφυγικά ρεύματα 1914-1922

1. Ο διωγμός του 1914

Η ελληνική παρουσία στη Μικρά Ασία υπήρξε μακραίωνη. Οι ελληνικοί πληθυσμοί αραίωσαν μετά το 12ο αιώνα εξαιτίας των μαζικών εξισλαμισμών. Κατά το 18ο αιώνα και 19ο αιώνα έχουμε αύξηση του ελληνικού πληθυσμού και ταυτόχρονα οικονομική και πολιτισμική άνθηση.

Από τα τέλη του 19ου αιώνα σημειώνεται η εθνική αφύπνιση των Τούρκων. Η εδαφική συρρίκνωση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας συνέβαλε

στην ανάπτυξη του τουρκικού εθνικισμού που συνέβαλε στην εχθρική αντιμετώπιση των μειονοτήτων που ζούσαν στην Οθωμανική αυτοκρατορία (κυρίως οι Έλληνες και οι Αρμένιοι).

Τους πρώτους μήνες του 1914 έγιναν αθρόες μεταναστεύσεις Μουσουλμάνων της Βαλκανικής προς τη Μικρά Ασία υποκινούμενη από την τουρκική κυβέρνηση έδωσε αφορμή για διωγμούς εις βάρος των ελλήνων της Δυτικής Μικράς Ασίας και της ανατολικής Θράκης. Η επιχείρηση έγινε με την καθοδήγηση των Γερμανών, συμμάχων των Τούρκων κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου.

Το Οικουμενικό Πατριαρχείο αφού κήρυξε την Ορθόδοξη Εκκλησία σε διωγμό, ανέστειλε τη λειτουργία των εκκλησιών και των σχολείων. Οι καταπιέσεις που υπέστησαν οι Έλληνες πήραν τις εξής μορφές:

- Θεοπίστηκαν έκτακτες επιβαρύνσεις και επιτάξεις ειδών για τις ανάγκες του πολέμου.
- Τέθηκαν εμπόδια στις εμπορικές δραστηριότητές τους.
- Πληθυσμοί χωριών ή και ευρύτερων περιοχών μετατοπίστηκαν από τις ακτές προς το εσωτερικό της Μ. Ασίας.
- Οι άνδρες άνω των 45 ετών που δε στρατεύονταν επάνδρωσαν τα τάγματα εργασίας. Πολλοί πέθαναν από αρρώστιες και κακουχίες.
- Όσοι είχαν ηλικία 20-45 ετών μπορούσαν στην αρχή να εξαγοράσουν τη στρατιωτική τους θητεία. Με την κατάργηση της δυνατότητας εξαγοράς, πολλοί λιποτακτούσαν και συνελήφθησαν κι εκτελέστηκαν.

Οι ενέργειες των Τούρκων προκάλεσαν μεγάλο κύμα φυγής προς την Ελλάδα. Στα σπίτια των Ελλήνων της Μικρασίας εγκαταστάθηκαν Μουσουλμάνοι. Οι πρόσφυγες που έφτασαν στην Ελλάδα ανήλθαν σε πολλές χιλιάδες.

2. Άλλα προσφυγικά ρεύματα

Παράλληλα με την άφιξη των προσφύγων από την Τουρκία, ήρθαν πρόσφυγες από την ανατολική Μακεδονία την οποία είχαν καταλάβει οι Βούλγαροι. Το 1918 οι πρόσφυγες αυτοί επέστρεψαν στα σπίτια τους.

Σύμφωνα με τη συνθήκη του Νεϊγύ (ανάμεσα στην Ελλάδα και τη Βουλγαρία) παραχωρήθηκε στην Ελλάδα η Δυτική Θράκη, ενώ συμφωνήθηκε

αμοιβαία μετανάστευση μεταξύ Ελλάδας και Βουλγαρίας. 50.000 Βούλγαροι αναχώρησαν από την Ελλάδα και 30.000 Έλληνες από τη Βουλγαρία.

Επίσης, λόγω της Ρωσικής Επανάστασης κατέφυγαν στην Ελλάδα χιλιάδες Έλληνες. Έλληνες πρόσφυγες ήρθαν εκείνη την περίοδο από τη Β. Ήπειρο, τη Ρουμανία, τα ιταλοκρατούμενα Δωδεκάνησα. Συνολικά μέχρι το 1920 είχαν καταφύγει στην Ελλάδα περίπου 800.000 πρόσφυγες. Μεγάλος αριθμός προσφύγων συγκεντρώθηκε στην Αθήνα, στον Πειραιά, στη Θεσσαλονίκη καθώς και στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου.

3. Η περίθαλψη

Στην αρχή, την περίθαλψη των προσφύγων ανέλαβαν εθελοντές. Στη Θεσσαλονίκη που υπήρχε το μεγαλύτερο πρόβλημα συγκροτήθηκε οργανισμός με στόχο την περίθαλψη και αργότερα την εγκατάσταση των προσφύγων σε εγκαταλελειμμένα τουρκικά και βουλγαρικά χωριά της Μακεδονίας. Τον Ιούλιο του 1917 ιδρύθηκε το Υπουργείο Περιθάλψεως. Σκοπός η πρόνοια για τις οικογένειες των εφέδρων καθώς και για τις οικογένειες των θυμάτων του πολέμου.

Μεγαλύτερη υπήρξε η φροντίδα για τους πρόσφυγες την περίοδο 1917-1921 παρά τις αντίξοες συνθήκες. Περίθαλψη δέχτηκαν περίπου 450.000 πρόσφυγες.

Η μέριμνα για τους πρόσφυγες περιλάμβανε:

- Διανομή χρηματικού βοηθήματος.
- Διανομή συσσιτίων στις περιοχές που ήταν συγκεντρωμένοι οι πρόσφυγες.
- Παροχή ιατρικής περίθαλψης. Χορήγηση φαρμάκων και νοσηλεία σε νοσοκομεία.
- Στέγαση σε προσωρινά καταλύματα. Παροχή ενδυμάτων και κλινοσκεπασμάτων.
- Βοήθεια για εύρεση εργασίας.
- Δωρεάν μετακίνηση, ομαδική ή ατομική, για εύρεση στέγης καθώς και παροχή βοήθειας για επιστροφή στις περιοχές της προηγούμενης εγκατάστασης.

4. Η παλιννόστηση

Το 1918, μετά την ήττα της Τουρκίας στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, άρχισε η επιστροφή των προσφύγων στην Τουρκία. Τον Οκτώβριο του 1918 συστάθηκε στην Κωνσταντινούπολη Πατριαρχική Επιτροπή, με σκοπό την οργάνωση του επαναπατριsmού των εκτοπισμένων, με τη βοήθεια του Πατριαρχείου και της ελληνικής κυβέρνησης. Η παλιννόστηση έγινε τμηματικά. Μέχρι το τέλος του 1920 η πλειοψηφία των προσφύγων είχε επιστρέψει στις εστίες τους.

Οι συνθήκες που βρήκαν στην πατρίδα τους ήταν άσχημες, καθώς σημαντικό μέρος των περιουσιών τους είχε καταστραφεί. Σε πολλές περιπτώσεις στα σπίτια τους είχαν εγκατασταθεί Μουσουλμάνοι πρόσφυγες από τις βαλκανικές χώρες. Το διάστημα παραμονής στις εστίες τους ήταν σύντομο. Λίγους μήνες αργότερα θα έπαιρναν πάλι το δρόμο της προσφυγιάς.

Ομάδα Β: Παπαδοπούλου Χρυσάνθη, Παυλάκου Φωτεινή, Ρουγκέρη Έλενα, Τσιρώνη Χαρίκλεια, Χούτα Χριστίνα.

Ομάδα Γ

Ιστορικό παράδειγμα προσφυγιάς – Ο ξεριζωμός του 1922

A. Η Μικρασιατική καταστροφή

1. Η έξοδος

Ο Ελληνοτουρκικός πόλεμος που άρχισε το 1919 έληξε τον Αύγουστο του 1922 με ήττα και υποχώρηση του ελληνικού στρατού. Χιλιάδες πρόσφυγες ακολουθώντας το στρατό άρχισαν να φτάνουν στην Ελλάδα.

Αιχμάλωτοι στρατιώτες και ντόπιοι ηλικίας 18-45 ετών συγκεντρώθηκαν σε στρατόπεδα και σχηματίστηκαν πορείες αιχμαλώτων και ομήρων προς το εσωτερικό της Μικράς Ασίας. Στους κατοίκους της Ανατολικής Θράκης δόθηκε προθεσμία ενός μήνα να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους. 200.000 πρόσφυγες μεταφέρθηκαν στην Ελλάδα από την Καππαδοκία, την Κεντρική και νότια Μικρά Ασία.

2. Το πρώτο διάστημα

Δεν μπορούμε επακριβώς να γνωρίζουμε τον αριθμό των προσφύγων που έφτασαν στην Ελλάδα. Κατά το πρώτο διάστημα σημαντικός αριθμός προσφύγων έχασαν τη ζωή τους από ασθένειες, ενώ άλλοι μετανάστευσαν στο εξωτερικό. Στην απογραφή του 1928 καταγράφηκαν 1.220.000 πρόσφυγες.

Το πρώτο διάστημα της άφιξής τους το κράτος κινητοποιήθηκε για να καλύψει τις ανάγκες τους. Κινητοποιήθηκαν δε και ξένες φιλανθρωπικές οργανώσεις.

Μέγιστο πρόβλημα ήταν η στέγαση. Αξιοποιήθηκαν όλοι οι στεγασμένοι χώροι, όπως σχολεία, εκκλησίες, τζαμιά, θέατρα και στρατώνες. Επίσης έγιναν και πολλές αυτοσχέδιες κατασκευές.

Το πρώτο διάστημα οι πρόσφυγες θεωρούσαν ότι η παραμονή τους στην Ελλάδα θα ήταν προσωρινή. Μόνο μετά την υπογραφή της συνθήκης της Λωζάννης συνειδητοποίησαν ότι δεν επρόκειτο να επιστρέψουν στις πατρίδες τους.

3. Σύμβαση Λωζάννης και ανταλλαγή πληθυσμών

Στις 24 Ιουλίου υπογράφηκε η συνθήκη ειρήνης της Λωζάννης. Έξι μήνες πριν είχε υπογραφεί η ελληνοτουρκική Σύμβαση, η οποία ρύθμιζε την ανταλλαγή των πληθυσμών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Προβλεπόταν η υποχρεωτική ανταλλαγή των Ελλήνων ορθοδόξων κατοίκων και της Τουρκίας και των μουσουλμάνων κατοίκων της Ελλάδας. Η ανταλλαγή ίσχυε αναδρομικά για όλες τις μετακινήσεις που έγιναν από τη μέρα που κηρύχθηκε ο *Α΄ Βαλκανικός πόλεμος* (18 Οκτωβρίου 1912).

Οι ανταλλάξιμοι, σύμφωνα με τη σύμβαση ανταλλαγής:

- Θα απέβαλαν την παλιά ιθαγένεια και θα αποκτούσαν την ιθαγένεια της χώρας στην οποία θα εγκαθίσταντο.
- Είχαν το δικαίωμα να μεταφέρουν την κινητή περιουσία τους.
- Είχαν δικαίωμα να πάρουν από το κράτος αποζημίωση για τις ιδιοκτησίες που εγκατέλειψαν.

Η πρόβλεψη για υποχρεωτική ανταλλαγή πληθυσμών ήταν ένα μέτρο που εφαρμόστηκε για πρώτη φορά στην παγκόσμια ιστορία. Σκοπός της σύμβασης ήταν η διασφάλιση της αναγνώρισης των συνόρων, καθώς και η απρόσκοπτη εσωτερική ανάπτυξη.

Οι πρόσφυγες που βρίσκονταν στην Ελλάδα αντέδρασαν έντονα. Σε όλες τις πόλεις διοργανώθηκαν συλλαλητήρια κατά της εφαρμογής της απόφασης.

Στην Κωνσταντινούπολη ιδρύθηκε η Μεικτή Επιτροπή Ανταλλαγής, η οποία ανάλαβε να καθορίσει τον τρόπο μετανάστευσης των πληθυσμών, καθώς και της ακίνητης περιουσίας των ανταλλάξιμων.

B. Η αποκατάσταση των προσφύγων

1. Η Επιτροπή Αποκατάσεως Προσφύγων (Ε.Α.Π.)

Προς αποκατάσταση των προσφύγων, κατόπιν αιτήσεως της ελληνικής κυβέρνησης, με πρωτοβουλία της Κοινωνίας των Εθνών (Κ.τ.Ε.) ιδρύθηκε ένας οργανισμός αυτόνομος, η Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων (Ε.Α.Π.). Βασική αποστολή της ήταν η εξασφάλιση στέγης και παραγωγικής απασχόλησης για τους πρόσφυγες. Η ελληνική κυβέρνηση διέθεσε στην Ε.Α.Π. τα εξής:

- Τις ιδιοκτησίες των Τούρκων και Βουλγάρων που εγκατέλειψαν την Ελλάδα. Επίσης κτήματα του Δημοσίου και μοναστηριακά που απαλλοτριώθηκαν.

- Το ποσό από δυο δάνεια που είχε συνάψει η ελληνική κυβέρνηση στο εξωτερικό.
- Οικόπεδα γύρω από τις πόλεις.
- Το τεχνικό και διοικητικό προσωπικό των υπουργείων Γεωργίας και Πρόνοιας.

Για την αποκατάσταση των προσφύγων υπήρξαν τα ακόλουθα κριτήρια:

- Να μπορέσουν οι πρόσφυγες να ασκήσουν το επάγγελμα που έκαναν στην πατρίδα τους.
- Έγινε προσπάθεια ώστε οι πρόσφυγες με κοινό τόπο προέλευσης να εγκατασταθούν μαζί. Γι' αυτό πολλοί συνοικισμοί πήραν ονόματα όπως Νέα Σμύρνη, Νέα Φιλαδέλφεια, Νέα Μουδανιά κτλ.
- Εδόθη ιδιαίτερη βαρύτητα στην αποκατάσταση των προσφύγων στις αγροτικές περιοχές επειδή υπήρχαν διαθέσιμα εδάφη και η οικονομία της χώρας βασιζόταν στον αγροτικό τομέα. Επιπλέον, η δημιουργία μιας τάξης γεωργών μικροϊδιοκτητών θα περιοριζε τις κοινωνικές αναταραχές που θα συνεπαγόταν η δημιουργία εργατικού προλεταριάτου.

Προτεραιότητα δόθηκε στην εγκατάσταση των προσφύγων στη Μακεδονία και στη Δυτική Θράκη για τους εξής λόγους:

- Ήταν δυνατόν να χρησιμοποιηθούν τα κτήματα που είχαν εγκαταλείψει οι Βούλγαροι και οι Μουσουλμάνοι.
- Θα καλύπτονταν το δημογραφικό κενό που είχε δημιουργηθεί με την αποχώρηση των Μουσουλμάνων και των Βουλγάρων.
- Θα εποικίζονταν παραμεθόριες περιοχές.

Τα πρώτα χρόνια η κινητικότητα των προσφύγων είναι μεγάλη. Πολλοί μετακινούνταν διαρκώς προκειμένου να εξασφαλιστούν καλύτερες συνθήκες ζωής Ε.Α.Π. λειτούργησε έως το 1930.

2. Η αγροτική αποκατάσταση

Η αγροτική αποκατάσταση προέβλεπε τη δημιουργία μικρών ιδιοκτησιών δε συνοικισμούς προσφύγων είτε στα εγκαταλελειμμένα χωριά ή σε νέους συνοικισμούς.

Η έκταση του κλήρου που θα έπαιρνε κάθε οικογένεια ποίκιλλε ανάλογα με το μέγεθος των οικογενειών καθώς και της ποιότητας των καλλιεργήσιμων εκτάσεων.

Εκτός από τη γη παραχωρούνταν στους πρόσφυγες στέγη, εργαλεία, σπόροι, λιπάσματα και ζώα.

Τα κτίσματα τα οικοδομούσε είτε το ίδιο το κράτος είτε οι ίδιοι οι πρόσφυγες, χρησιμοποιώντας υλικά που τους παραχωρούσε το κράτος.

3. Η αστική αποκατάσταση

Οι πρόσφυγες στις πόλεις ήταν αναγκασμένοι να αλλάζουν συχνά εργασίες, αφού εργάζονταν περιστασιακά είτε σε εργοστάσια είτε στις οικοδομές είτε σε βιοτεχνίες κτλ.

Η στέγαση των αστών ήταν πολύ πιο δύσκολη από αυτή των αγροτών. Η αστική στέγαση ξεκίνησε από τη Αθήνα με τη δημιουργία τεσσάρων συνοικισμών: της Καισαριανής, του Βύρωνα, της Νέας Ιωνίας (Αθήνα) και της Κοκκινιάς (Πειραιάς). Η οικοδόμηση των συνοικισμών παρουσίασε πολλά προβλήματα, αφού συχνά δε συνδυαζόταν με έργα υποδομής.

Οι εύποροι πρόσφυγες που κατοικούσαν στις πόλεις ίδρυσαν οικοδομικούς συνεταιρισμούς, αγόρασαν μια έκταση και οικοδομούσαν αστικές κατοικίες καλής ποιότητας. Τέτοιοι οικισμοί ήταν η Νέα Σμύρνη, η Καλλιπολη.

Οι άποροι πρόσφυγες ζούσαν στις παρυφές των προσφυγικών συνοικισμών σε καλύβες και χαμόσπιτα. Επί πολλά χρόνια ζούσαν υπό άθλιες συνθήκες.

4. Η αποζημίωση των ανταλλαξίμων

Η σύμβαση ανταλλαγής των πληθυσμών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας προέβλεπε την αποζημίωση των ανταλλάξιμων προσφύγων για τις περιουσίες που εγκατέλειψαν. Για να δοθεί μια λύση δόθηκε μια προκαταβολή από την Εθνική Τράπεζα έναντι της μελλοντικής αποζημίωσης.

Το έργο της εκτίμησης των περιουσιών είχαν αναλάβει τα κατά τόπους Γραφεία ανταλλαγής. Οι αιτήσεις των δικαιούχων θα εξετάζονταν από ειδικές επιτροπές προσφύγων, συμπατριωτών των ενδιαφερομένων. Το έργο προχωρούσε αργά, αφού η τουρκική πλευρά έκανε προσπάθειες για την υπονόμευσή του.

5. Η ελληνοτουρκική προσέγγιση

Με τη νίκη του κόμματος των Φιλελευθέρων το 1928 το ζήτημα της αποζημίωσης των προσφύγων ετέθη σε νέα βάση.

Στις **10 Ιουνίου 1930** υπογράφηκε η Συμφωνία της Άγκυρας που αποτελούσε το οικονομικό σύμφωνο μεταξύ των δυο χωρών. Τα κυριότερα σημεία του ήταν:

- Ρύθμιζε το ζήτημα των Ελλήνων Ορθοδόξων της Κωνσταντινούπολης και των Μουσουλμάνων της Θράκης καθώς και των «φυγάδων».
- Όριζε ότι οι ανταλλάξιμες μουσουλμανικές περιουσίες και οι ελληνικές στην Τουρκία περιέρχονταν στην κυριότητα του ελληνικού και τουρκικού δημοσίου αντίστοιχα.
- Προέβλεπε αμοιβαία απόσβεση των οικονομικών υποχρεώσεων μεταξύ των δυο χωρών.

Η συμφωνία αυτή από οικονομική άποψη ήταν σε βάρος της ελληνικής πλευράς, αφού η αξία των προσφύγων ήταν ασύγκριτα μεγαλύτερη από αυτή των μουσουλμάνων. Το προσφυγικό στοιχείο αντέδρασε και ένα μέρος του απομακρύνθηκε από το κόμμα των Φιλελευθέρων.

Από πολιτικής άποψης η συμφωνία ήταν ρεαλιστική, αφού για ένα διάστημα εικοσιπέντε ετών επήλθε εξομάλυνση των σχέσεων των δυο χωρών.

6. Η ενσωμάτωση των προσφύγων

Η αποκατάσταση των προσφύγων στην Ελλάδα ήταν το σημαντικότερο επίτευγμα του νέου Ελληνικού κράτους. Μεγάλο μέρος του έργου αυτού το υλοποίησε η Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων (Ε.Α.Π.).

Οι πρόσφυγες δεν αποτελούσαν μια ενότητα. Διαφοροποιούνται μεταξύ τους κοινωνικά, πολιτιστικά, ακόμα και γλωσσικά (100.000 τουρκόφωνοι). Η διαδικασία ενσωμάτωσής τους ήταν κοπώδης, ενώ κατηγορούσαν το ελληνικό κράτος ότι δε διασφάλιζε τα δικαιώματά τους και κυρίως το δικαίωμα της αποζημίωσης για τις περιουσίες τους.

Υπήρχαν διαφορές σε πολλούς τομείς μεταξύ των γηγενών και των προσφύγων:

- **Στην οικονομική ζωή.** Υπήρχε ανταγωνισμός στην αγορά εργασίας, στην ιδιοκτησία της γης και σε άλλες επαγγελματικές δραστηριότητες.

- **Στην πολιτική ζωή.** Οι πρόσφυγες υποστήριξαν τους Φιλελευθέρους, ενώ οι γηγενείς τους Λαϊκούς. Οι Αντιβενιζελικοί και ο αντιβενιζελικός Τύπος καλλιέργησαν το μίσος εναντίον τους.
- **Στην κοινωνική ζωή.** Οι πρόσφυγες ζούσαν σχετικά απομονωμένοι από τους γηγενείς. Οι γηγενείς τους κατηγορούσαν για τον τρόπο συμπεριφοράς τους – και κυρίως των γυναικών – ενώ οι πρόσφυγες μιλούσαν για το χαμηλό μορφωτικό και πολιτιστικό επίπεδο των γηγενών.

Η αντίθεση γηγενών και προσφύγων σε ελάχιστες περιπτώσεις πήρε το χαρακτήρα ανοικτής σύγκρουσης. Η αντίθεση αυτή διατηρήθηκε έως τη δεκαετία του 1940.

Γ. Επιπτώσεις από την άφιξη των προσφύγων

Η Μικρασιατική καταστροφή επηρέασε σημαντικά την πορεία του ελληνικού έθνους στην σύγχρονη εποχή.

1. Εξωτερική πολιτική

Με την ανταλλαγή των πληθυσμών εξαλείφθηκε η κυριότερη πηγή προστριβών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας.

2. Πληθυσμός/εθνολογική σύσταση

- Ο πληθυσμός της χώρας αυξήθηκε κατά 20 %, ενώ αυξήθηκε ο πληθυσμός των μεγάλων αστικών κέντρων.
- Οι μειονότητες που κατοικούσαν στο ελληνικό κράτος περιορίστηκαν. Το 1920 η Ελλάδα είχε 20 % μη Έλληνες Ορθοδόξους, ενώ το 1928 μόλις 6 %.
- Ενισχύθηκε η εθνολογική σύσταση της Μακεδονίας. Ενώ οι μη Έλληνες κάτοικοι ήταν 48 % το 1920, το ποσοστό αυτό έπεσε στο 12 % το 1928.
- Ο ελληνικός πληθυσμός της Δυτικής Θράκης και της Ηπείρου αυξήθηκε, ενώ η Κρήτη, η Λέσβος και η Λήμνος εξελληνίστηκαν εξ ολοκλήρου.

3. Οικονομία

- Αυξήθηκαν οι καλλιεργήσιμες εκτάσεις κατά 50 %, ενώ η γεωργική παραγωγή διπλασιάστηκε.

- Εισήχθησαν νέες καλλιέργειες ή επεκτάθηκαν οι παλιές (καπνός, βαμβάκι, σταφίδα). Η κτηνοτροφία και η πτηνοτροφία βελτιώθηκαν ποσοτικά και ποιοτικά.
- Η άφιξη των προσφύγων αναζωογόνησε τη βιομηχανία και τη βιοτεχνία. Υπήρχε προσφορά ειδικευμένου εργατικού δυναμικού. Επίσης, υπήρχαν επιχειρηματίες που υπερείχαν από τους γηγενείς σε επιχειρηματικό πνεύμα.

4. Πολιτισμός

Οι πρόσφυγες συνέβαλαν στην καλλιέργεια των γραμμάτων και συνεισέφεραν με την παράδοσή τους στη μουσική πορεία του τόπου. Οι πρόσφυγες έκαναν αισθητή την παρουσία τους και στον πνευματικό χώρο. Σημαντικοί μικρασιάτες δημιουργοί ήταν ο Γ. Σεφέρης, Η. Βενέζης, Γ. Θεοτοκάς, Σ. Δούκας κ.ά.

Ομάδα Γ: Ρηγοπούλου Αγγελική, Σκριβάνου Γεωργία, Τριανταφύλλου Μαργαρίτα, Φαλελάκη Μαρία, Χατζηλάμπου-Κουβαράκη Μάρω, Χίλιου Ανατολή-Γαβριέλλα.

Ομάδα Δ

Ιστορικό παράδειγμα μετανάστευσης – Μεταναστευτικό ρεύμα του 1922 προς την Αμερική

A. Εισαγωγή

Οι μεταναστευτικές κινήσεις κατά τη διάρκεια των 5 τελευταίων αιώνων, ξεκινάνε από αυτές που συνοδεύουν τον επιθανάτιο ρόγχο της Βυζαντινής αυτοκρατορίας (15^{ος} αι.) και σχετίζονται με τις εμπορικές ενασχολήσεις των Ελλήνων εκτός των ορίων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (17^{ος} – 18^{ος} αιώνας).

Μετά την επανάσταση του '21 και τη δημιουργία του ελεύθερου ελληνικού κράτους, μέχρι τις μέρες μας, η μεταναστευτική κίνηση των Ελλήνων γνωρίζει περιόδους έξαρσης ιδίως στα μέσα και τέλη του 19^{ου} αιώνα.

Τέλος, γίνονται πολυπληθείς οι μεταναστεύσεις (και παλιννοστήσεις) των Ελλήνων από (και προς) τις 5 ηπείρους, κατά τη διάρκεια του πλέον πολυτάραχου 20^{ου} αιώνα.

1. Μεταναστευτικές κινήσεις των Ελλήνων κατά τον 15^ο-16^ο αιώνα

Βυζαντινοί λόγιοι στη δύση: Η άλωση της Πόλης φέρνει μεγάλο αριθμό λογίων του Βυζαντίου σε αναζήτηση πνευματικού και εργασιακού καταφυγίου στη Δύση, όπου πνέει ο ευνοϊκός άνεμος της Αναγέννησης.

Πριν και μετά τη σύνοδο της Φερράρας – Φλωρεντίας, Βυζαντινοί λόγιοι εγκαθίστανται σε πόλεις της Ιταλικής Χερσονήσου (αργότερα και της Γαλλίας) είτε για θρησκευτικούς-πολιτικούς-πολιτισμικούς λόγους είτε ως προσκεκλημένοι ευγενών και ηγεμόνων, προστατών των γραμμάτων.

2. Πρώτο μεταναστευτικό κύμα

Οι εκπατρισμοί της πρώιμης τουρκοκρατίας προκλήθηκαν αρχικά από την εξάρθρωση που επέφερε η οθωμανική εξάπλωση στον κοινωνικό ιστό και από τον 17^ο αιώνα και μετά, από την οικονομική παρακμή της αυτοκρατορίας σε συνδυασμό βέβαια με τις ευκαιρίες για καλύτερους όρους διαβίωσης που προσέφεραν στους μετοίκους μερικές γειτονικές χώρες. Από τον 15^ο-18^ο αι., κατά τους αλλεπάλληλους πολέμους των Τούρκων με τους Βενετούς πολλοί από τους κατοίκους φεύγουν προς Φραγκοκρατούμενες περιοχές κι από κει προς Ιταλία και Βενετία. Αργότερα, κατά τα τέλη του 18^{ου} και τι αρχές του 19^{ου} αι., οι δρόμοι της μετανάστευσης οδηγούν στη βόρεια Βαλκανική, τη

νότια Ρωσία και κεντρική Ευρώπη πολλοί Έλληνες στρέφονται στα αστικά κέντρα της Ευρώπης. Πάντως εκτιμάται ότι μέχρι το 1890 ο αριθμός των μεταναστών στην Αμερική ήταν ασήμαντος.

B. Μετανάστευση προς την Αμερική

1. Δεύτερο μεταναστευτικό κύμα-προπολεμική μετανάστευση

Αιτίες

Τα τέλη της δεκαετίας του 1880 κι ακόμα περισσότερο οι επόμενες δεκαετίες σημαδεύονται από ένα νέο κύμα μεταναστεύσεων που για πρώτη φορά προσανατολίζεται προς υπερπόντιους προορισμούς, Αυστραλία, κυρίως όμως Αμερική.

Οι λόγοι της μετανάστευσης πρέπει να αναζητηθούν στην κακή οικονομική κατάσταση του νεοσύστατου Ελληνικού Βασιλείου που ταλάνιζε κυρίως τον αγροτικό πληθυσμό της χώρας, στην ανεξέλεγκτη τοκογλυφία στην ύπαιθρο, στις συχνές επιστρατεύσεις στις φεουδαρχικές δομές της αγροτικής ιδιοκτησίας με την ύπαρξη τσιφλικιών, και στο φαινόμενο της ληστείας που συνέχιζε να ρημάζει την ύπαιθρο.

Στην Πελοπόννησο, από την οποία άρχισε η ομαδική μετανάστευση περί τα τέλη του περασμένου αιώνας, οι μικροϊδιοκτήτες ήταν στο έλεος των τοκογλύφων, που τους προστάτευε ο Νόμος με την προσωπική κράτηση για χρέη. Εξάλλου, στην Θεσσαλία, όπου επικρατούσε η μεγάλη ιδιοκτησία και όπου ένας μικρός αριθμός ιδιοκτητών εκμεταλλευόταν τις πιο εύφορες εκτάσεις με σύστημα σχεδόν φεουδαρχικό, οι γεωργοί, πριν εφαρμοστούν τα μεταρρυθμιστικά μέτρα του 1911, ήταν κάτι παραπλήσιο προς τους δουλοπάροικους.

Για παράδειγμα, αναφέρεται ότι από τα 2658 χωριά της Μακεδονίας, Θεσσαλίας και Ηπείρου τα 1422 ανήκαν σε μεγάλους γαιοκτήμονες (B. Φίλιας).

Η τοκογλυφία οργίαζε. Ο τόκος ήταν 20-30% σε χρήμα, αλλά οι δανειστές έπαιρναν από τους οφειλέτες τους γάλα, βούτυρο κι άλλα προϊόντα ανεβάζοντας τον τόκο 70 ή και 80 %. Χαρακτηριστική είναι η παρατήρηση πως οι μετανάστες δεν προερχόντουσαν όλοι από τα πιο φτωχά τμήματα του αγροτικού πληθυσμού. Το ταξίδι απαιτούσε πολλά χρήματα και οι πράκτορες ή οι τοκογλύφοι που θα δάνειζαν το απαραίτητο για τα ναύλα ποσόν, ζητούσαν εξασφάλιση. Έτσι, μικροκτηματίες με υποθηκευμένα κτήματα ήταν πολλοί μεταξύ των μεταναστών. Βέβαια και για τους τελείως φτωχούς κι άκληρους υπήρχε ο τρόπος. Τους δέσμευαν με συμβόλαια εργασίας κι έτσι ξεχρέωναν τα ναύλα τους, σκλάβοι στην κυριολεξία στους σιδηροδρόμους ή στα ορυχεία του Κολοράντο. Οι ενέργειες αυτές ήταν φυσικά παράνομες και καταδιώκονταν από τον αμερικανικό νόμο. Ακόμα και παιδιά 8-12 χρονών

στρατολογούσαν για τα σπλιβωτήρια που διατηρούσαν κυρίως Έλληνες στις μεγάλες πόλεις των Η.Π.Α.

2. Οι αριθμοί της μετανάστευσης προς την Αμερική

Η μετανάστευση ανέβηκε με αλματώδεις ρυθμούς και σε πρωτοφανή για τα ελληνικά δεδομένα ύψη, προπάντων στις δεκαετίες του 20^{ου} αι. Υπολογίζεται ότι κατά την 25ετία 1896-1921 ο ελληνικός πληθυσμός έχασε περίπου 450.000 κατοίκους, δηλαδή πάνω από το 12% του συνολικού πληθυσμού της χώρας. Στο τέλος της περιόδου αυτής ήταν στα 5.5 εκ. και ειδικά στα χρόνια μεταξύ 1900-1920 ο αριθμός των μεταναστών άγγιξε τα 25.000 άτομα ετησίως. Το μεγαλύτερο ποσοστό ανήκε στον οικονομικά ενεργό πληθυσμό της χώρας, στις ηλικίες δηλαδή μεταξύ 15-45 ετών. Το μέγεθος της κατηγορίας αυτής υπολογίζεται στα 100.000 άτομα για όλη την προαναφερθείσα περίοδο. Παρ' όλα αυτά 150.000 Έλληνες περίπου επέστρεψαν κατά την περίοδο 1912-1921, από τους Βαλκανικούς πολέμους δηλαδή μέχρι και τη Μικρασιατική καταστροφή, για να λάβουν μέρος στον πόλεμο αλλά και να εγκατασταθούν και στις νέες απελευθερωμένες περιοχές όπως οι: Μακεδονία, η Κρήτη και η Θράκη όπου ήλπιζαν ότι θα έχουν καλύτερη τύχη. Μετά το 1922 και μέχρι τις παραμονές του Β' Παγκοσμίου πολέμου υπήρξε ισορροπία. Κυριότερος λόγος το κραχ του 1929 κι η κατάρρευση της αμερικανικής οικονομίας. Όταν όμως η οικονομία της Αμερικής άρχισε να καλυτερεύει, πολλοί άρχισαν και πάλι να στρέφουν το βλέμμα τους προς τη μεριά του Ατλαντικού.

3. Ο δρόμος

Το 1934 μπαίνει στη γραμμή Ελλάδα-Αμερική το πλοίο «Νέα Ελλάς» της εταιρίας «Greek Line» της οικογένειας Γουλανδρή κατόπιν και το Neptunia και το 1953 το νεότευκτο Olympia. Τελευταία μπήκε στο χορό η εταιρία της οικογένειας Ευγενίδη που δραστηριοποιήθηκε μέχρι το 1964. Έκτοτε η ναυσιπλοΐα αδυνατούσε να ανταγωνιστεί τις αεροπορικές συγκοινωνίες και μοιραία άρχισε να φθίνει. Το ταξίδι κράταγε γύρω στις τρεις εβδομάδες κι οι συνθήκες απείχαν πολύ από το να είναι ανθρώπινες. Οι μετανάστες θεωρούνταν φορτίο και πρακτικά στοιβάζονταν όπως και τα σακιά, 1200 μέχρι 1300 ανά δρομολόγιο, πολύ μεγάλος αριθμός για τη χωρητικότητα των πλοίων της εποχής. Οι συνθήκες υγιεινής παραβιάζονταν κατάφωρα. Σε κάθε μετανάστη αναλογούσε χώρος όσο δύο φέρετρα. Έκαναν ντουζ με θαλασσινό νερό και ήταν κοινά για άνδρες και γυναίκες. Το δάπεδο ήταν συνεχώς πλημμυρισμένο, σφουγγαριζόταν κι απολυμαινόταν βιαστικά μόνον το τελευταίο πρωί του ταξιδιού, λόγω της αναμενόμενης επιθεώρησης του γραφείου της Δημόσιας Υγείας.

Γ. Συνεντεύξεις μεταναστών

Παραθέτουμε ορισμένες συνεντεύξεις μεταναστών που είτε πήραμε εμείς είτε δανειστήκαμε από άλλες πηγές που αναδεικνύουν τα βιώματά τους.

Συνέντευξη 1

Ο Γιάννης Ε. ζούσε πριν τον πόλεμο στο Πασαλιμάνι. Μια οικογένεια με επτά παιδιά. Ο πατέρας τους είχε έλθει τις αρχές του αιώνα από την Κεφαλονιά στην Πάτρα κι από εκεί στην Πειραιά. Η μητέρα, από την Αμαλιάδα της Ηλείας, παντρεύτηκε ανήλικη με προξενιό τον υφασματέμπορο και τον ακολούθησε στον Πειραιά. Στο μεγάλο βομβαρδισμό σκοτώθηκε ο πατέρας και κατά τη διάρκεια του πολέμου πέθαναν και τα δύο αδέρφια. Μετά το βομβαρδισμό έφυγαν προς τα Πατήσια κι από εκεί προς το Μαρούσι. Το κατάστημα της οικογένειας λεηλατήθηκε και στη συνέχεια χάσανε το σπίτι. Ο Γιάννης Ε. μετά τον εμφύλιο παντρεύτηκε κι επέστρεψε στο Μοσχάτο. Απέκτησε μια κόρη. Εργαζόταν περιστασιακά στη βιομηχανία ή σε γραφεία. Το 1967 εγκατέλειψε την Ελλάδα. Ζει στο Σίδνεϊ της Αυστραλίας με την οικογένειά του τα τελευταία 44 χρόνια. «Τα περισσότερα από τα 84 χρόνια που είμαι σήμερα, 40 χρόνων έφυγα από την Ελλάδα, γυρίζω πίσω το «Σωτήριο έτος» 1967. Ελλάς Ελλήνων Χριστιανών. Άνεργος... και φοβισμένος αποφάσισα το μεγάλο βήμα, τη φευγάλα. 4 Γενάρη 1968 αεροπορικώς μέσω Αγγλίας και συνέχεια στο καράβι για Αυστραλία, τα έξοδα πληρωμένα από την κυβέρνηση της Αυστραλίας, σημάδι ότι έχουν ανάγκη από κόσμο και κυρίως εργάτες, αλλά γιατί έγινε αυτό θα το μάθω αφού μπω στο μεροκάματο. Στα 40 χρόνια πρώτη φορά έκανα διακοπές με πληρωμένα από άλλους τα έξοδα. 3 Φλεβάρη, Μελβούρνη με περιμένανε τα αδέρφια της γυναίκας μου ενθουσιασμένα. Έξω από τη Μελβούρνη 75 χιλιόμετρα φτάνοντας βρήκαμε ένα πολύ φιλικό περιβάλλον. Η πρώτη εβδομάδα να τακτοποιηθούμε και να βρω δουλειά. 14 Φλεβάρη στο εργοστάσιο στη βαριά βιομηχανία με βάλανε στο ψαλίδι που κόβει λαμαρίνες, δίπλα μου μια μεγάλη μηχανή «πρέσα» σε δύο ώρες άρχισε να κουνιέται, είχα ζαλιστεί από το θόρυβο με τη βοήθεια των συναδέλφων συνήλθα. Η δουλειά μονότονη, οι μέρες περνούσανε - αλλά η Δήμητρα δεν έβρισκε δουλειά - δουλεύοντας μόνο ο ένας. Δεν πάνε καλά οι μέρες, πολύ άστατος καιρός αλλαγή θερμοκρασίας 2 φορές την ημέρα. Και οι τρεις αποφασίσαμε να πάμε στην Αδελαιίδα, 720 χιλιόμετρα από Μελβούρνη - μια ήσυχη πόλη. Μείναμε 3 μήνες, επιστρέψαμε στο Geelong, η ίδια ρουτίνα και ξανά φευγάλα αυτή τη φορά για το Σίδνεϊ μεγάλη πόλη, αρκετές δουλειές, αρχίσαμε εργασία αμέσως και οι δύο. Μετά από 18 μήνες ταλαιπωρίας και στενοχώριας με έδινε κουράγιο το ότι είχαμε δουλειά και καλό μεροκάματο. Τώρα πια είμαι συνταξιούχος, οι απολαβές που έχουμε δεν είναι και άσχημες κι ως έχουν κόψει αρκετές παροχές στο σύστημα υγείας. Η ζωή περνά

ποικιλοτρόπως, με διάφορες ασχολίες αλλά και με εξόδους με παρέες ή οι δυο μας. Αλλά η νοσταλγία υπήρχε και υπάρχει. Στο σχολείο το 1940 τελευταία τάξη απήγγειλα το ποίημα του Δροσίνη, «Χώμα Ελληνικό» - ήταν ένα άγγιγμα που δεν ξεχάστηκε ποτέ. Εδώ προβληματίστηκα διαβάζοντας το ποίημα του Σεφέρη «Ο Γυρισμός του Ξενιτεμένου» και προσγειώθηκα με τον Καβάφη και την «Ιθάκη»...

Συνέντευξη 2

«Το 1968 ένας φίλος έφυγε για τον Καναδά κι είπε πως αν τα καταφέρει, θα μου γράψει κι αν το κρίνω αυτό σωστό, θα τον ακολουθήσω. Έτσι κι έγινε. Έφυγα μόνος μου κι έμεινα στον Καναδά. Είχα πολύ λίγα χρήματα ίσα ίσα για τον πρώτο καιρό μέχρι να τακτοποιηθώ, δυστυχώς όμως τέλειωσαν πολύ γρήγορα κι εγώ συνεπώς πέρασα πολλές δύσκολες μέρες. Έπρεπε να μπορέσω να γραφτώ στο Πανεπιστήμιο για να τελειοποιήσω τα αγγλικά μου και βεβαίως παράλληλα να αρχίσω να εργάζομαι κάπου όσο το δυνατόν συντομότερα. Άρχισα έτσι να κάνω πολύ δύσκολες δουλειές που απέδιδαν πολύ λίγα χρήματα. Μια από αυτές ήταν να μαζεύω σκουλήκια για δολώματα. Επέστρεψα όμως την πατρίδα μου μετά από 17 χρόνια έχοντας το πτυχίο ηλεκτρολόγου-μηχανολόγου και βρήκα αμέσως δουλειά στο NATO στην Αταλάντη με πολύ καλό μισθό απ' όπου πήρα και σύνταξη. Υπήρξαν δυσκολίες στην επανένταξη μου στην ελληνική κοινωνία, ένιωθα ξένος, είχα ιδιορρυθμίες στα χρόνια της ξενιτιάς. Με βοηθούσε όμως η οικογένειά μου οι γονείς μου και τα αδέρφια μου...»

Συνέντευξη 3

Αργυρώ Μαυρομιχελάκη (γυναίκα μετανάστη)

(συνέντευξη στην μαθήτριά Μάρω Κουβαράκη-Χατζηλάμπου)

Πήγε στην Αμερική γύρω στο 1954 και εξιστορεί:

«Ήρθε από την Αμερική ο Μιχάλης Μαυρομιχελάκης και ήρθε να δει το χωριό του, τον Κισσό, ένα ορεινό χωριό της Κρήτης. Ήτανε Σεπτέμβρης. Το Πάσχα είχε παντρευτεί η αδερφή μου. Εκεί κάτι ξαδέρφια μου μου είπαν: «Αυτός είναι. Θέλει να του βρούμε μια γυναίκα. Είσαι;». Ήτανε μεγαλύτερός μου αλλά η φτώχεια ... Είχενε πουλήσει ο πατέρας μου την περιουσία του και μας είχε βγάλει και δεν είχαμε τίποτα. Έτσι αναγκάστηκα. Ήταν μεγαλύτερός μου αλλά τον επήρα. Ο προξενητής και τι δεν είπε... «Εσώθηκε όλη σας η οικογένεια, εσώθηκαν όλοι, το χωριό σώθηκε». Αποβραδής έγινε αυτό και το πρωί ούτε στο Ρέθυμνο γιατί ήθελε να φύγει. Και κατεβαίνουμε κάτω και πάω

στο Ρέθυμνο και ψωνίζω και γίνεται ο γάμος. Και πήγε αυτός στην Αμερική. Μετά από τέσσερις μήνες πήγα και εγώ, αφού με προσκάλεσε. Και πήγα με το καράβι και είχα κρεβάτι στο πάνω μέρος της κουκέτας. Έκανε φουρτούνα, αφού έβλεπες το καράβι και πήγαινε έτσι και δώστου κάτω. Εγώ είχα το πάνω κρεβάτι και τους έλεγα «να δείτε μια θάλασσα, να δείτε ένα κύμα», γιατί οι από κάτω δεν βλέπανε. Έτσι μας ανέβαζε και μας κατέβαζε. Μετά έφτασα στην Αμερική, στη Νέα Υόρκη. Εκεί με παρέλαβε ένας άνθρωπος του άντρα μου και με έβαλε στο τρένο. Ταξιδεύα μιάνιση μέρα μόνη μου με προορισμό το Ντιτρόιτ. Στο σταθμό με περίμενε εκείνος. Και πήγα εκεί και έκαμα τέσσερα χρόνια. Είχα και μια εγχείρηση, μια εξωμήτριο. Μέναμε σε ένα διαμέρισμα. Με είχε μάθει να λέω απέξω την οδό «φορ φίφτι νάιν Χέντρι στριτ» (459 Henry Street) στην περίπτωση που χανόμουν. Δυσκολίες εγώ δεν είχα γιατί δεν δούλεψα. Πήγαινα, ήταν ένα σχολείο κοντά, και πήγαινα και μάθαινα λίγα αγγλικά. Εμάθαινα τη γλώσσα για να περνάει και η ώρα μου κιάλας, επειδή καθόμουν μόνη μου. Το μεσημέρι έφευγε και γυρνούσε τα μεσάνυχτα. Ήταν όμως εκεί που μέναμε και ένας Κρητικός και είχεν Αμερικανίδα πάρει. Και ερχόταν αυτή και μου κουβέντιαζε σάτρα πάτρα, άλλα ήξερα άλλα δεν ήξερα. Αλλά μάθαινα κάτι. Ο άντρας μου δούλευε σε ένα εργοστάσιο που κάναν αυτοκίνητα. Είχαμε καλή ζωή, δεν δούλεψα, δεν πείνασα, δεν έχω παράπονο. Το διαμέρισμά μας ήταν ένα δωμάτιο, μια κρεβατοκάμαρα και μια κουζίνα. Δεν θέλαμε εκεί μεγαλεία γιατί το ξέραμε πως θα φύγουμε. Περίμενε να πάρει τη σύνταξή του και θα ερχόμασταν πίσω στη Κρήτη. Είχα ένα θείο στο Σικάγο, επήγα δυο φορές. Και μετά που ήθελα να φύγω πριν φύγω μου γράφει ένα γράμμα λέει «θα φύγεις, αν και μακριά είμαστε, εγώ στο Σικάγο, εσύ στο Ντιντρόιτ, είχα στο μυαλό μου πως είχα έναν άνθρωπο δικό μου». Ο άντρας μου έφυγε νέος για την Αμερική, δεν είχε κάμει τη στρατιωτική του. Δεν δούλευε πάντα σε εργοστάσιο και έκανε διάφορες δουλειές εκεί... Άμα μπήκε σε αυτή τη δουλειά εσώθηκε. Και τότε έβαλε, λέει, μυαλό. Γιατί έπαιζε χαρτιά και ό,τι δούλευε δώσ' του. Είχε αντιμετωπίσει πάρα πολλές δυσκολίες, δεν ήξερε τη γλώσσα. Είχε ένα ξάδερφο και είχε δυο κόρες στο Σικάγο, τις αγάπαγε σαν να ήταν δικά του παιδιά. Αυτός τον βοήθησε αρχικά».

Συνέντευξη 4

Πριν από τέσσερις μήνες ο 12χρονος Δημήτρης Ντοκούτσας βρέθηκε στο νέο του σχολείο χωρίς να γνωρίζει ούτε μια λέξη. Δεν ήταν ο μόνος. Στην τάξη του βρίσκονταν και άλλα παιδιά της κρίσης. Η οικονομική ύφεση στις χώρες του ευρωπαϊκού Νότου οδηγεί όλο και περισσότερες οικογένειες σε γερμανικές πόλεις προς αναζήτηση εργασίας. Έπειτα από δεκαετίες επαναλειτούργούν στα γερμανικά σχολεία τμήματα ένταξης. Εκεί οι νεαροί μετανάστες μαθαίνουν πέρα από τη γλώσσα και τους κανόνες της συνύπαρξης στην ξενιτιά. «Στην αρχή δεν ήθελα να έρθω. Τις πρώτες μέρες που βρέθηκα εδώ ήθελα να γυρίσω στην Ελλάδα», λέει ο Δημήτρης σε τηλεφωνική μας

συνομιλία. Μετανάστευσε με τη μητέρα του και την αδελφή του από το Καλαμπάκι Δράμας στο Λέονμπεργκ της Γερμανίας. Στη νέα του πόλη ο μέσος όρος ηλικίας ξεπερνά τα 35 έτη, αλλά η ανεργία σπάνια σκαρφαλώνει πάνω από το 1,5%. Το νέο του σχολείο γειτονεύει με την εταιρεία Lewa, μια από τις μεγαλύτερες παρασκευάστριες αντλιών στον κόσμο. Εκατοντάδες κάτοικοι της περιοχής απασχολούνται σε εργοστάσια της Ντάιμλερ και της Πόρσε και η μητέρα του Δημήτρη βρήκε δουλειά ως καθαρίστρια στο εμπορικό κέντρο της πόλης. «Τώρα της μαθαίνω εγώ τη γλώσσα. Το μέλλον μας είναι εδώ. Στην Ελλάδα δεν έχει δουλειές», λέει ο 12χρονος.

Αντίστοιχες ιστορίες μοιράζονται και άλλοι συμμαθητές του. Στο σχολείο August Lämmle του Λέονμπεργκ λειτουργούν δύο τμήματα ένταξης μεταναστών. Από τους 34 μαθητές που τα παρακολουθούν οι 18 είναι Έλληνες. «Τα τελευταία τρία χρόνια δεν είχαμε καθόλου μετανάστες και ξαφνικά δεχτήκαμε ένα κύμα αφίξεων από την Ελλάδα, την Ιταλία και την Ισπανία», λέει στα «ΝΕΑ» ο διευθυντής του σχολείου Φίλιπ Στάινλε. «Σήμερα ήρθε ένα παιδί από το Κόσοβο. Αύριο περιμένουμε έναν ακόμη Έλληνα. Δεν είναι απλή η διαδικασία ενσωμάτωσής τους».

Το εκπαιδευτικό σύστημα της Γερμανίας προσπαθεί να ανταποκριθεί στις νέες ανάγκες που προκύπτουν στελεχώνοντας τα σχολεία με εξειδικευμένο προσωπικό. Δεν το καταφέρνει πάντα. Σε ορισμένες περιφέρειες οι μετανάστες αυξάνονται με τέτοιο ρυθμό που τα σχολεία αδυνατούν βάσει του προϋπολογισμού τους να εξασφαλίσουν τον απαιτούμενο αριθμό καθηγητών. Η στατιστική υπηρεσία της Γερμανίας δεν υπολογίζει ξεχωριστά τα παιδιά ή τους νέους στα στοιχεία που κρατά για τη μετανάστευση. Ωστόσο και οι γενικοί αριθμοί είναι ενδεικτικοί της επικρατούσας τάσης. Τους πρώτους έξι μήνες του 2012 οι Έλληνες μετανάστες στη Γερμανία αυξήθηκαν κατά 78% σε σχέση με το 2011. Οι εκπαιδευτικές Αρχές στη Βαυαρία κατέγραψαν φέτος 845 μαθητές στις μεταβατικές τάξεις, ενώ το 2010 ήταν σχεδόν οι μισοί. Για να καλύψει τα γνωστικά κενά των νέων μαθητών του το σχολείο του κ. Στάινλε προσέλαβε μια καθηγήτρια με καταγωγή από τις Φιλιππίνες και έναν καθηγητή που μετανάστευσε από το Κόσοβο. Και οι δύο έχουν αποκτήσει τη γερμανική ιθαγένεια μετρώντας περίπου 20 χρόνια στη δεύτερη πατρίδα τους. «Δεν ήταν τυχαία η επιλογή αυτών των καθηγητών. Έχουν βιώσει παρόμοιες εμπειρίες με τους μαθητές τους και μπορούν να τους βοηθήσουν», τονίζει ο κ. Στάινλε. Οι ώρες διδασκαλίας στα τμήματα ένταξης στο Λέονμπεργκ φτάνουν τις 25 την εβδομάδα. Τα παιδιά των μεταναστών παρακολουθούν και κοινά μαθήματα με τους Γερμανούς, ενώ εντάσσονται πλήρως σε πιο προχωρημένα τμήματα όταν βελτιώνεται το επίπεδό τους στη γλώσσα.

«Αν ξέρεις γερμανικά σου δίνονται ευκαιρίες εδώ», λέει ο 15χρονος Ζαχαρίας Παναγιωτίδης, μαθητής και αυτός σε τμήμα ένταξης. Μετανάστευσε πριν από ενάμιση χρόνο στη Γερμανία. Οι γονείς του έκλεισαν το εστιατόριο που είχαν στη Θεσσαλονίκη και πλέον ο πατέρας του εργάζεται στο Λέονμπεργκ ως οδοκαθαριστής. «Ήθελα κάποια στιγμή να γνωρίσω τη Γερμανία, καθώς ο πατέρας μου γεννήθηκε εδώ. Μπορεί οι ρυθμοί να είναι διαφορετικοί, να μην

βλέπεις και τόσο ήλιο εδώ, αλλά με τον καιρό συνηθίζεις. Θέλω να μείνω και να σπουδάσω στη Γερμανία. Οι απόφοιτοι πανεπιστημίου εδώ έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να βρουν δουλειά απ' ό,τι στην Ελλάδα», λέει ο Ζαχαρίας.

Στο σχολείο του Λέονμπεργκ οι μαθητές προετοιμάζονται και για τεχνικά επαγγέλματα. Άλλωστε οι βιομηχανίες της γύρω περιοχής χρειάζονται εξειδικευμένα εργατικά χέρια. «Βλέπεις ότι έχουν το κίνητρο της επιτυχίας», λέει ο διευθυντής τους Φίλιπ Στάινλε. «Θέλουν να μάθουν και να προχωρήσουν».

Δ. Η άλλη όψη της μετανάστευσης

Νεοναζί σκότωναν μετανάστες στην Γερμανία. Μεταξύ των νεκρών και Έλληνας.

(Από την ιστοσελίδα της εφημερίδας «ΤΑ ΝΕΑ»)

Ομάδα με έδρα τη Θουριγγία είχε δολοφονήσει 9 ιδιοκτήτες καταστημάτων, από τους οποίους οι οκτώ ήταν Τούρκοι και ο ένας Έλληνας, καθώς και μία Γερμανίδα αστυνομικό. Στο σπίτι 36χρονης ακροδεξιάς, το οποίο η ίδια πρόλαβε να ανατινάξει, βρέθηκαν όπλα και DVD με την ανάληψη ευθύνης για τους φόνους.

Ανανεωμένο και ενδεδυμένο τον μανδύα της τρομοκρατίας, το φάντασμα του ναζισμού επιστρέφει απειλητικό πάνω από τη Γερμανία. Για πάνω από δέκα χρόνια μια ομάδα νεοναζιστών, με έδρα το κρατίδιο της Θουριγγίας, τρομοκρατούσε και δολοφονούσε μετανάστες ανενόχλητη, κάτω από τη μύτη των γερμανικών Αρχών, οι οποίες, μάλιστα, αν και γνώριζαν καλά τους εμπλεκόμενους, άρχισαν να ξετυλίγουν το κουβάρι της υπόθεσης μόλις την περασμένη εβδομάδα κατά τύχη.

Από το 2000, οπότε ξεκίνησε τη φονική της δράση, μέχρι το 2007 μια ομάδα επονομαζόμενη "National Socialist Underground" δολοφόνησε εν ψυχρώ εννέα καταστηματαρχες (στην πλειονότητά τους ιδιοκτήτες καταστημάτων - κυρίως εστιατορίων) από τους οποίους οι οκτώ ήταν Τούρκοι και ο ένας Έλληνας, καθώς και μια 22χρονη Γερμανίδα αστυνομικό.

Ανεξίχνιαστα και σχεδόν ξεχασμένα τα παραπάνω φονικά επανήλθαν όλα μαζί στο προσκήνιο την προηγούμενη εβδομάδα, όταν οι Αρχές βρήκαν από τύχη το όπλο με το οποίο είχαν γίνει οι δολοφονίες στο σπίτι μιας 36χρονης ονόματι Μπεάτε Τσέπε στην πόλη Τσβίκαου. Γνωστή στην Αστυνομία για τις ακροδεξιές της πεποιθήσεις, η 36χρονη καταζητούνταν για μια άλλη υπόθεση ένοπλης ληστείας.

Βλέποντας τον κλοιό γύρω της να σφίγγει, η Τσέπε ανατίναξε στις 4 Νοεμβρίου το διαμέρισμα στο οποίο διέμενε στο Τσβίκαου και εν συνεχεία τράπηκε σε φυγή (για να παραδοθεί τελικώς στις Αρχές μερικές ημέρες μετά).

Ωστόσο, για κακή τύχη της 36χρονης η φωτιά άφησε πίσω της ανέπαφα ένα όπλο και τέσσερα DVD. Το όπλο ήταν αυτό με το οποίο είχαν γίνει οι δολοφονίες των μεταναστών και της αστυνομικού. Οι αρχές βρήκαν από σπόντα το όπλο με το οποίο είχαν γίνει οι δολοφονίες στο σπίτι της 36χρονης ακροδεξιάς Μπεάτε Τσέπε στην πόλη Τοβίκαου που η ίδια πρόλαβε να ανατινάξει πριν το εγκαταλείψει. Όσο για τα DVD, αυτά περιείχαν ένα 15λεπτο φιλμ, στο πλαίσιο του οποίου η οργάνωση "National Socialist Underground" παρουσιάζεται να αναλαμβάνει την ευθύνη για τις δέκα δολοφονίες (διανθίζοντας, μάλιστα, τις σκηνές με εικόνες των θυμάτων και των καταστημάτων τους), καθώς και για μια βομβιστική επίθεση που έγινε στην Κολωνία το 2004 (από την οποία είχαν τραυματιστεί 22 άτομα, κυρίως Τούρκοι). Επιπλέον, οι ναζιστές απειλούν με νέες επιθέσεις (κι όλα αυτά με υπόκρουση τη μουσική από τη σειρά κινουμένων σχεδίων "Ροζ Πάνθηρας").

Παράλληλα, την ίδια ημέρα (την 4η Νοεμβρίου), οι Αρχές βρήκαν δύο άνδρες νεκρούς μέσα σε ένα καμένο τροχόσπιτο στην πόλη Αϊζεναχ. Στενοί φίλοι της 36χρονης, γνωστοί στους κύκλους των νεοναζι και καταζητούμενοι για ληστείες τραπεζών, οι δύο άνδρες (ο 38χρονος Ο. Μούντλος και ο 34χρονος Ο. Μπένχαρντ) λέγεται πως αυτοκτόνησαν ενώ δίπλα τους, μέσα στο τροχόσπιτο, βρέθηκε το όπλο της αστυνομικού που είχε δολοφονηθεί το 2007.

Ο αδικοχαμένος Θόδωρος Βουλγαρίδης έπεσε νεκρός το 2005 από τις σφαίρες των ναζιστών δολοφόνων. Πρωτοφανής για τα δεδομένα της μεταπολεμικής Γερμανίας, η εν λόγω υπόθεση καταδεικνύει τη ριζοσπαστικοποίηση της ακροδεξιάς αλλά και τα κενά των γερμανικών Αρχών Ασφαλείας, οι οποίες επέλεξαν "να υποτιμήσουν την ακροδεξιά απειλή".

Η ΣΥΖΥΓΟΣ ΤΟΥ ΜΙΛΑ ΣΤΟ "ΕΘΝΟΣ"

Στο φως η δολοφονία του Θ. Βουλγαρίδη

"Επιτέλους δικαιοσύνη για τον άντρα μου, μετά από μια πολύ δύσκολη περίοδο". Η Υβόν Βουλγαρίδη, η Γερμανίδα σύζυγος του αδικοχαμένου Θόδωρου Βουλγαρίδη, που έπεσε νεκρός το 2005, βλέπει επιτέλους να σηκώνεται το πέπλο μυστηρίου που κάλυπτε τη δολοφονία του άντρα της. Μιλώντας στο "Έθνος" εκφράζει τη δικαίωσή της για τις πρόσφατες εξελίξεις. Όπως αποκαλύπτει ο δικηγόρος της οικογένειας, Yavuz S. Narin, η ίδια πίστευε στην εκδοχή της ακροδεξιάς επίθεσης, "επειδή ήξερε πως δεν μπορούσε να είναι διαφορετικά".

Ο τουρκικής καταγωγής συνήγορος της οικογένειας Βουλγαρίδη κάνει λόγο για "το μεγαλύτερο σκάνδαλο στην ιστορία της γερμανικής Δικαιοσύνης" και αναφέρεται σε υπόγειες συνδέσεις των εξτρεμιστών, νεοναζι τρομοκρατών με τις μυστικές υπηρεσίες της Γερμανίας. "Κανείς δεν μπορούσε να εξηγήσει γιατί οι γερμανικές αρχές είχαν αποκλείσει το ενδεχόμενο ακροδεξιάς

επίθεσης και έψαχναν τη λύση του μυστηρίου στον υπόκοσμο", τονίζει ο κ. Narin. Ο ίδιος επικαλείται στοιχεία από πολύμηνες έρευνες, τα οποία βρίσκονται στη διάθεση του εισαγγελέα. "Νομίζω πως θα έχουμε ενδιαφέρουσες εξελίξεις τις επόμενες ημέρες", προσθέτει.

Ο άτυχος Θεόδωρος Βουλγαρίδης ήταν Πόντιος με καταγωγή από την Τριανταφυλλιά Σερρών. Με την Υβόν, με την οποία βρισκόταν σε διάσταση πριν σκοτωθεί, είχαν αποκτήσει δύο κόρες.

Εργαζόταν ως ελεγκτής σε μέσα μαζικής μεταφοράς, ώσπου άνοιξε στο Μόναχο ένα κλειδαράδικο με Γερμανό συνétaιρο. Σε αυτό το μαγαζάκι τον βρήκαν οι σφαίρες των εξτρεμιστών νεοναζί στις 15/6/2005, σε ηλικία 41 ετών. Η είδηση της δολοφονίας του προκάλεσε σοκ στην ελληνική κοινότητα του Μονάχου. "Δεν είχε ακουστεί ποτέ κάτι αρνητικό για την οικογένειά του. Η δολοφονία ήταν ένα αίνιγμα", σημειώνει ο πάτερ Απόστολος Μαλαμούσης. "Ήταν το καλύτερο παιδί, δεν πείραζε ούτε μύγα. Μερακλής άνθρωπος Έλληνας με όλο το νόημα της λέξης. Απορούσαμε γιατί να τον σκοτώσουν", συμπληρώνει ο στενός του φίλος, Χαράλαμπος Δημητριάδης.

Ε. Συμπέρασμα

Βλέποντας τους δύο εκ διαμέτρου αντίθετους καταγεγραμμένους τρόπους αντιμετώπισης των μεταναστών, καταλήγουμε στο ότι πρέπει να συμπεριφερόμαστε στους μετανάστες συνανθρώπους μας, όπως θα θέλαμε να μας συμπεριφέρονται οι γηγενείς πολίτες της εκάστοτε χώρας υποδοχής, σε περίπτωση που ήμασταν εμείς μετανάστες. Το διεθνές δίκαιο δεν κάνει διακρίσεις στο σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Ομάδα Δ: Πρέκας Μανώλης, Σιλιβάνης Γιώργος, Σπυρόπουλος Νίκος, Σταύρου Νίκος, Τσοπανάκης Αναστάσης, Φασουλής Αλέξανδρος.

Ομάδα Ε

Η προσφυγιά κι η μετανάστευση μέσα από τα μάτια των καλλιτεχνών

A. Εισαγωγή

Η μετανάστευση και η προσφυγιά έχει επηρεάσει σημαντικά τον ελληνικό και ξένο κινηματογράφο, το θέατρο, τη λογοτεχνία καθώς και τη μουσική. Μια ποικιλία από όλο αυτό το χάος συναισθημάτων συνθέτουν τέχνες και παράδοση. Ξετυλιγεται μπροστά μας όλος ο πόνος της προσφυγιάς αλλά και η σκοτεινή μαγεία που δημιουργήθηκε μέσα από αυτόν.

B. Θέατρο

Το θέατρο από την αρχαιότητα είναι ένα μέσο παρουσίασης συναισθημάτων. Ηθοποιοί και παραγωγοί μέσω του θεάτρου κάνουν κατανοητό τον πόνο και την απογοήτευση, καταφέροντας να τους δείξουν ότι δεν είναι μόνοι στον κόσμο, ούτε πρόσφυγες ούτε μετανάστες.

Ακολουθούν μερικές σημαντικές παραστάσεις.

1. Καταδικός μου

Ποια κοινή μοίρα συνδέει έναν αλλοδαπό διαρρήκτη, μία φιλόλογο της ελληνικής γλώσσας σε πένθος, έναν ηλικιωμένο καθηγητή ελληνικής ιστορίας με Alzheimer και ένα φρεσκοδιαζευγμένο βαλκανιονίκη που θέλει να απολαύσει την ελευθερία του; Όλοι οι παραπάνω μπερδεμένοι σε ένα πολύχρωμο γαϊτανάκι αλληλεξαρτήσεων και φόβου, προσπαθούν να αγαπήσουν και να ξανααγαπηθούν, να ακουμπήσουν και να εμπιστευθούν... Μια αιχμηρή κωμωδία με έντονους ρυθμούς και ανατροπές, που καυτηριάζει ό, τι μας καίει και φοβόμαστε, ό, τι μας κάνει ξένους με εμάς τους ίδιους.

2. Πατρίδες

Δύο κείμενα της μεταπολεμικής λογοτεχνίας και αυθεντικές μαρτυρίες μεταναστών, Ελλήνων και ξένων, αποτελούν τη πρώτη ύλη για μία παράσταση που προσεγγίζει το ευαίσθητο αυτό θέμα χωρίς στερεότυπες αντιλήψεις, υπενθυμίζοντας ότι η πατρίδα, ο ξεριζωμός και ο νόστος είναι πανανθρώπινες και διαχρονικές έννοιες. Οι πατρίδες είναι ένα έργο των Ρέππα - Παπαθανασίου, γυμνό από σχολιασμούς και ψυχολογικές καταστάσεις, που εκθέτει την ταχύτητα απώλειας της μνήμης μας και τα κρούσματα έλλειψης ανθρωπιάς απέναντι στους μετανάστες, από ένα λαό που

μόλις πριν πενήντα χρόνια μετανάστευε. Μια ομάδα έξι Ελλήνων και τριών ξένων ηθοποιών συνθέτουν έναν ιδιότυπο θίασο που καλείται να φωτίσει με αμεσότητα τη κοινή ανθρώπινη εμπειρία.

3. Αγγέλα

Οι μνήμες και ο λόγος αυτής της σπουδαίας Μικρασιάτισσας, της Αγγέλας Παπάζογλου, γυναίκας του ρεμπέτη Βαγγέλη Παπάζογλου, όπως τα διηγήθηκε στο γιό της Γιώργη Παπάζογλου, έγιναν μέσα από το στόμα, το λόγο και την ψυχή της Άννας Βαγελά που την ενσαρκώνει όλα αυτά τα χρόνια, κτήμα όλου του κόσμου, πολύτιμη παρακαταθήκη για τις νέες γενιές. Άλλωστε, ο λόγος της Αγγέλας είναι σήμερα επίκαιρος όσο ποτέ με τα όσα συμβαίνουν στην χώρα μας. Ο βαθύς και αγνός πατριωτισμός είναι «βάλασμο» για τις ψυχές όλων μας.

4. Η σωτηρία του μετανάστη

Η Ελλάδα έχει πλέον μετατραπεί από χώρο εξαγωγής σε χώρο υποδοχής μεταναστών. Βάση αυτού γράφτηκε το έντεχνο δράμα «η σωτηρία του μετανάστη» με θέμα την ρατσιστική αντιμετώπιση από την πλειονότητα της ελληνικής κοινωνίας του Αλβανού Αρναούτ (μιας φιγούρας που έχει τις ρίζες της στον πολυπολιτισμικό Οθωμανικό Μπερντέ) και την υπεράσπιση του έως τέλους με θυσία και αυταπάρνηση από τον μοναδικό φίλο του, τον Καραγκιόζη.

5. Μια γιορτή στου Νουριάν

Κάθε σαββατοκύριακο ο εργαζόμενος πατέρας Μπάμπης Παπαδάκης με τα παιδιά του, Δώρα και Γιάννη, πηγαίνουν για camping. Αυτή τη φορά όμως του έχει πάρει την αγαπημένη του θέση ο κ. Νουριάν με το γιο του Πιρούζ. Μεγάλο πρόβλημα!! Μπορούν τώρα οι δύο μπαμπάδες να περάσουν καλά μαζί; Μπορούν τα παιδιά τους να παίξουν και να διασκεδάσουν παρέα; Και πώς θα μάθουν στην μικρή Πακιστανή που καθαρίζει την τουαλέτα, να ονειρεύεται στα ελληνικά; Μα δεν μιλούν την ίδια γλώσσα! Πώς θα συνεννοηθούν; Την απάντηση τη δίνουν τα παιδιά!... Αντιρατσιστικό έργο για παιδιά και εφήβους με θέμα την ουσιώδη συμφιλίωση με το αλλότριο μέσω των πολιτισμικών ταυτίσεων.

Γ. Κινηματογράφος

1. Η μετανάστευση στον παλιό, νέο και σύγχρονο κινηματογράφο

Η μετανάστευση εσωτερική και εξωτερική ήταν χαρακτηριστικό της ελληνικής ζωής και σχεδόν κάθε οικογένεια, ειδικά από τα νησιά και τις

ορεινές περιοχές της χώρας, είχε κάποιον που αναζητούσε καλύτερες συνθήκες διαβίωσης σε έναν σε έναν άλλο τόπο. Ο ελληνικός κινηματογράφος από τη δεκαετία του 1950 μέχρι σήμερα ασχολείται με τις μετακινήσεις πληθυσμών· παλαιότερα, εστίαζε στην εσωτερική μετανάστευση των Ελλήνων, αλλά και στη μετανάστευσή τους στην Αμερική και στις χώρες της Βόρειας Ευρώπης, ενώ τα τελευταία χρόνια εστιάζει στους ξένους που έρχονται στη χώρα μας.

Ακολουθούν μερικές σημαντικές ταινίες.

2. Δρόμος προς τη Δύση

Μια περιπλάνηση στις ζωές κάποιων από τους χιλιάδες λαθρομετανάστες της Αθήνας, παράλληλη με την περιπλάνηση της Ιρίνα αναζητώντας την εξαφανισμένη φίλη της. Η Ιρίνα είναι μια γυναίκα από την πρώην Σοβιετική Ένωση που αναζητώντας μια καλύτερη ζωή έχει πέσει θύμα σεξουαλικής εκμετάλλευσης. Περιφερόμενη στην Αθήνα αναζητά την εξαφανισμένη φίλη της και ξεδιπλώνει την ιστορία της μέσα από εξομολογήσεις και αναμνήσεις. Ταυτόχρονα βλέπουμε τις προσωπικές αφηγήσεις βασανισμένων μεταναστών που επίσης βρέθηκαν στην Ελλάδα αναζητώντας τη γη της επαγγελίας.

Η πρώτη ταινία του Κυριάκου Κατζουράκη είναι ένα ντοκιμαντέρ διαφορετικό απ' ό,τι έχουμε συνηθίσει. Ο διακεκριμένος εικαστικός δοκιμάζει τις δυνάμεις του σε ένα δύσκολο θέμα, αυτό της λαθρομετανάστευσης. Το τελικό αποτέλεσμα είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον με τη σωστή ενσωμάτωση έντονων στοιχείων μυθοπλασίας, ενώ σημαντικό ρόλο παίζει και η άρτια παρουσία της Κάτιας Γέρου ως συνδετικού κρίκου μεταξύ των ιστοριών. Αυτό που δίνει όμως «χαρακτήρα» στην ταινία είναι η υιοθέτηση της ιδιαίτερης αισθητικής ματιάς του σκηνοθέτη, όπως η παρουσία της ζωγραφικής στα πλάνα. Βραβευμένη στο Φεστιβάλ Ντοκιμαντέρ της Θεσσαλονίκης με το βραβείο κριτικών FIPRESCI, η ταινία απέσπασε το Νοέμβριο πάλι στη Θεσσαλονίκη το πρώτο Κρατικό βραβείο καλύτερου Ντοκιμαντέρ. Όμως εκτός από τις ελληνικές βραβεύσεις, η ταινία διαθέτει και διεθνείς περγαμηνές όπως η συμμετοχή της στα Φεστιβάλ του Λοκάρνο, του Μόντρεαλ και στο Φεστιβάλ Ντοκιμαντέρ Γιαμαγκάτα.

3. Μέχρι το πλοίο

Ένας τραχύς βουνίσιος εγκαταλείπει το χωριό του και κατεβαίνει στην πόλη και το λιμάνι απ' όπου θα μπαρκάρει για την Αυστραλία. Παρακολουθούμε την κάθοδό του προς τη θάλασσα μέσα από τρεις ιστορίες. Αρχικά θα δουλέψει κοντά σε έναν γνωστό του σιδερά, αλλά η ερωτική έλξη του προς την αγνή κοπέλα του φίλου του τον κάνει να τραπεί σε φυγή. Στη συνέχεια συναντά ένα αγριοκόριτσο που συμβολίζει όλη τη σαγήνη της

άγριας φύσης, και η μοίρα του οποίου είναι να καταλήξει σε οίκο ανοχής. Τέλος στο λιμάνι του Πειραιά, θα φιλοξενηθεί στο φτωχόσπιτο ενός ζευγαριού που χωρίζει, θα γνωρίσει την ταπεινωμένη κι αποκαμωμένη από τη φτώχεια κι εγκατάλειψη γυναίκα, και μαζί της θα πάρει το πλοίο του εκπατρισμού.

4. Ένα πλοίο για την Παλαιστίνη

Η ταινία εμπνέεται από πραγματικά γεγονότα και διαδραματίζεται σε ένα μικρό ελληνικό λιμάνι στον Νότο της Πελοποννήσου, όπου έχει αναπτυχθεί μια μικρή εμπορική πόλη με εύκολη επικοινωνία για εμπορικές συναλλαγές με Μαρόκο - Τυνησία - Αλγέρι.

Στη δραστήρια πόλη έχει δημιουργηθεί επίσης μια πολύγλωσση στοά μασόνων, ενώ σε ένα παλιό αρχοντικό έχει στεγαστεί το κέντρο των κοριτσιών από χώρες της Ανατολικής Ευρώπης – ένας ολόκληρος κόσμος από γυναίκες, που η υπόσχεση για μια καλύτερη ζωή τις έφερε στην Ελλάδα. Την ίδια στιγμή, μια ομάδα Παλαιστινίων κομάντος επιδιώκουν την κατάληψη ενός πλοίου που μεταφέρει πολεμικό υλικό από την Πελοπόννησο στο λιμάνι της Χάιφα.

5.Καραβάν Σαράι

Λίγο πριν το τέλος του Εμφυλίου Πολέμου, στα 1948, γίνεται εκκένωση των παραμεθορίων χωριών, για να διευκολυνθούν οι κινήσεις του Εθνικού Στρατού και των ανταρτών. Ένας σαραντάρης χωρικός, ο Μαργαρίτης (Θύμιος Καρακατσάνης), αναγκάζεται όπως πολλοί άλλοι να εγκαταλείψει το σπίτι του και να κατεβεί μαζί με τα δύο παιδιά του στη Θεσσαλονίκη. Εγκαθίσταται σε ένα από τα επιταγμένα, για το σκοπό αυτό, κτίρια της πόλης, το Καραβάν Σαράι. Στο μέρος αυτό, οι πρόσφυγες ζουν κάτω από εξαιρετικά άθλιες συνθήκες και καταφεύγουν σε πάσης φύσεως ατιμίες και μπαγαποντιές. Ο Μαργαρίτης προσπαθεί να παραμείνει αμέτοχος στα ανείπωτα δράματα που εκτολίσσονται γύρω του, με μεγάλο ψυχικό κόστος. Ο γιος του γίνεται εργάτης και μένει στην πόλη, ενώ η κόρη του καταφεύγει στην εύκολη λύση της πορνείας. Ο ίδιος θα επιστρέψει στο ερειπωμένο χωριό του.

6. Το λιμάνι της Χάβρης

Ο Marcel Marx είναι ένας μποέμ τύπος που κάποτε φιλοδοξούσε να «πιάσει την καλή» ως συγγραφέας στο Παρίσι. Πλέον όμως έχει αποτραβηχτεί στη Χάβρη, το δεύτερο πιο πολυσύχναστο λιμάνι της Γαλλίας. Εκεί περνά τις μέρες του καθαρίζοντας παπούτσια των περαστικών, ενώ τα απογεύματα συχνάζει στο αγαπημένο του μπαρ και φροντίζει την Arletty τη βαριά άρρωστη σύζυγό του. Ο Marcel θα συναντήσει τυχαία τον Idrissa, ένα ανήλικό αγόρι από την Αφρική που έχει φτάσει στη Χάβρη λαθραία και το αναζητά η αστυνομία. Ο ηλικιωμένος άνδρας θα βοηθήσει το νεαρό αγόρι και

αποφασίζει να το πάρει μαζί του σπίτι... ακόμα κι αν χρειαστεί να υποστεί τις συνέπειες των πράξεών του.

Ο αγαπημένος στη χώρα μας Aki Kaurismaki («The Man Without A Past») επιστρέφει με ένα ακόμα γλυκόπικρο φιλμ, που απέσπασε θετικές κριτικές στο 64ο Φεστιβάλ των Καννών. Το «Le Havre» είναι μια ταινία με ανθρωπιά, ρομαντικό πνεύμα, αισιοδοξία και το χαρακτηριστικό χιούμορ του Φινλανδού σκηνοθέτη.

7. Πολιτική κουζίνα

Πρόκειται για μία βιωματική ταινία του σκηνοθέτη Τάσου Μπουλμέτη, που όντας Κωνσταντινουπολίτης στην καταγωγή ο ίδιος, καταπιάνεται με το ζήτημα των διωγμών που υπέστησαν από τις τουρκικές αρχές οι Έλληνες της Πόλης το 1964.

Ο πρωταγωνιστής της ταινίας Φάνης Ιακωβίδης (τον υποδύεται ο Γιώργος Χωραφάς), καθηγητής αστροφυσικής στην Αθήνα, περιμένει τον παππού του από την Κωνσταντινούπολη, τον οποίο έχει να δει από την παιδική του ηλικία. Αρχίζοντας προετοιμασίες για την υποδοχή του προσκαλεί όλους τους φίλους του παππού του και ετοιμάζει μια σειρά από πιάτα πολιτικής κουζίνας.

Μια ξαφνική αρρώστια όμως του παππού, δεν θα του επιτρέψει να ταξιδέψει στην Αθήνα. Ο καθηγητής τότε θα αποφασίσει να πάει εκείνος στην Κωνσταντινούπολη, για να τον συναντήσει και να θυμηθεί ξανά τα χρόνια που έζησε εκεί με τους γονείς του, τους οποίους ενσαρκώνουν οι Ιεροκλής Μιχαηλίδης και Ρένια Λουιζίδου.

Εκεί επιστρέφουν όλες οι ευχάριστες αναμνήσεις της παιδικής ηλικίας, οι δυσάρεστες του διωγμού και της απέλασης, αλλά και ο πρώτος έρωτας της ζωής του, η Σαϊμέ, που υποδύεται η Τουρκάλα ηθοποιός Μπασάκ Κοκλούκαγια (Başak Köklükaya).

Δ. Λογοτεχνία

Επηρεασμένα είναι και η λογοτεχνία, μέσω της οποίας ξετυλιγεται αφθονία συναισθημάτων και παραστάσεων.

Ορισμένα βιβλία:

1. Η ιστορία ενός αιχμαλώτου

Η ιστορία ενός αιχμαλώτου είναι το κορυφαίο δημιούργημα του μικρασιάτη συγγραφέα Στρατή Δούκα το οποίο τοποθετείται ανάμεσα στα κλασικά έργα της αντιπολεμικής πεζογραφίας. Το βιβλίο εκδόθηκε το 1998 και απέσπασε εγκωμιαστικές κριτικές. Αναφέρεται στην αιχμαλωσία, στις περιπέτειες και την τελική διάσωση ενός Έλληνα στρατιώτη, ο οποίος κατά τη

καταστροφή της Σμύρνης συνελήφθη και οδηγήθηκε στο εσωτερικό της Τουρκίας. Έργο φιλειρηνικό και βαθιά αντιπολεμικό αντιμετωπίζει τον πόλεμο όχι στην επική, ηρωική του διάσταση, αλλά ως βασικό υπεύθυνο της απώλειας χιλιάδων ατόμων και του εξευτελισμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Παράλληλα, αναδεικνύει κάτι βαθύτερο και πιο ουσιαστικό, την παγκόσμια συναδέλφωση, πρόσθεση την οποία άλλωστε ο συγγραφέας δηλώνει στην προμετωπίδα «*Αφιερώνεται στα κοινά μαρτύρια των λαών*». Η γραφή του συγγραφέα δεν είναι επιβαρυσμένη σε τίποτα από το συγκινησιακό φορτίο, αλλά χαρακτηρίζεται από τη λιτότητα του. Σε τρεις λέξεις μονάχα καταδηλώνεται ολόκληρη η μεγάλη τραγωδία. Εθνική, οικογενειακή, ατομική. Κι αυτή η περιεκτική, πρωτοποριακή για την εποχή της γραφή δεσπόζει με την αμεσότητά της, ως το τέλος. Το περιστατικό στο οποίο αναφέρεται το πληροφορήθηκε ο ίδιος από κάποιον πρόσφυγα σε ένα χωριό της Πιερίας. Ο συγγραφέας προκειμένου να κρατήσει την ποιότητα του προφορικού λόγου, δεν έγραψε ο ίδιος την ιστορία, αλλά την υπαγόρευσε στον ξάδελφό του Ανδρέα Χατζηδημητρίου.

2. Μικρασία Χαίρε

Το βιβλίο του Ηλία Βενέζη «Μικρασία, χαίρε» βρέθηκε μετά το θάνατο του μέσα σε φάκελο, με την ένδειξη «για το τυπογραφείο», και εκδόθηκε έναν χρόνο αργότερα, το 1974. Γράφει ο Ηλίας Βενέζης: «Τα κείμενα αυτού του βιβλίου προδημοσιεύτηκαν στην εφημερίδα 'Το Βήμα' στα 1972, για τα 50 χρόνια της μικρασιάτικης καταστροφής. Στα εφηβικά μου χρόνια η μοίρα μου ήταν να βρεθώ μες στη πύρινη ζώνη της καταστροφής εκείνης. Η ζωή μου συνδέθηκε με αυτά τα συμβάντα που σφράγισαν και τη ζωή μου ως συγγραφέα: τα βασικά βιβλία μου έγιναν χρονικό και αφιέρωμα στο δράμα της Μικρασίας. Μισόν αιώνα από τότε, στο σύνορο της σιωπής, νόμισα χρέος μου να αναφερθώ και πάλι στην εποχή εκείνη, να αφηγηθώ ό, τι έζησα και ό, τι είναι ιστορία, να αναζητήσω άγνωστες ή λησμονημένες πράξεις. Η πρόθεση μου ήταν να καταθέσω τη μαρτυρία μου για τα παιδιά μας. Για τα οποία αυτή η εποχή είναι μια μυθική...»

Ο συγγραφέας διηγείται την καταστροφή της Μικράς Ασίας. Μιλάει για τη μεγάλη ιδέα και εξιστορεί τα γεγονότα με ιστορικό τρόπο. Αφηγείται την πείνα και τις δυσχέρειες που πέρασαν οι άνθρωποι εκείνοι που έζησαν την Μικρασιάτικη Καταστροφή.

3. Το νούμερο 31328

Το μυθιστόρημα του Ηλία Βενέζη με τίτλο 'Το νούμερο 31328' εξελίσσεται στην Τουρκία, αρχικά στο Αϊβαλί, κατόπιν στα βάθη της ανατολής και τέλος στην Σμύρνη από το φθινόπωρο του έτους 1922 μέχρι το τέλος του έτους 1923. Ο Βενέζης έζησε το βιβλίο του, πριν το γράψει. Ήταν δεκαοκτώ χρονών όταν οδηγήθηκε από τους Τούρκους στα κάτεργα της Ανατολής. Στο βιβλίο περιγράφονται όσα πέρασε ο συγγραφέας και οι

συγκρατούμενοι του στα χέρια των Τούρκων αξιωματικών και δεσμοφυλάκων, οι οποίοι εναλλάσσονται όμως κάθε φορά, αφού ο ήρωάς μας μετακινείται συνεχώς από τόπο σε τόπο. Ανάμεσα σε αυτούς τους ανθρώπους, που η άδικη μοίρα τους έδωσε στην αλυσίδα των σκλάβων, γεννιέται ένα αίσθημα βαθύ: αυτό που ενώνει τα πλάσματα στη δυστυχία και δημιουργεί ανάμεσά τους το αίσθημα της θυσίας. Η Ελβετική Βασιλική Ακαδημία χαρακτηρίζει το βιβλίο του Βενέζη ως «βιβλίο πόνου».

4. Ματωμένα χώματα

Ο Μανώλης Αξιώτης, μας διηγείται τα χρόνια που έζησε ο ίδιος και όλοι οι άνθρωποι του μικρασιατικού ελληνισμού. Αγρότης τότε από τον Κιρκιτζέ, με αυτοβιογραφικό ρόλο, εκθέτει την οικογενειακή αλλά την προσωπική του ιστορία και δια μέσου αυτής καταγράφει την περιπέτεια του μικρασιατικού ελληνισμού. Ζούσε ειρηνικά με την οικογένεια του, αγαπούσε και σεβόταν τα δεκατρία αδέρφια του και τους γονείς του. Δεκαέξι χρονών πρωτοπατάει στην Σμύρνη προκειμένου να βρει δουλειά. 1912: ξεκίνημα Βαλκανικού πολέμου, όλα τα αγόρια της οικογένειας στρατιώτες πολέμου. Με το κίνημα των Νεότουρκων άρχισαν οι διωγμοί και οι φόνοι, όλοι οι Χριστιανοί υπέφεραν από τις σκληρές δουλειές και τα βασανιστήρια. Άντρες Χριστιανοί πολεμούσαν. Γυναίκες και παιδιά διώχθηκαν στα Αμελέ Ταμπουρού (τάγματα εργασίας) ζώντας μία φρικτή ζωή. Ο Μανώλης παρά τις διάφορες δυσκολίες και τις άθλιες συνθήκες κατάφερε να καταταχθεί. Άυγουστος 1922: ο Μανώλης πολεμά εναντίον των Τούρκων, όμως ο ελληνικός στρατός υποχωρεί ηττημένος. Όλοι οι Έλληνες βρίσκονται σε απελπισία, μισοπεθαμένοι, άρρωστοι άνθρωποι συγκεντρωμένοι στον σταθμό της Σμύρνης. Η καταστροφή δεν σταματά. Εκεί όλοι οι άντρες αιχμαλωτίζονται, όμως και πάλι ο Μανώλης δραπετεύει στην Σάμο. Ήταν ένας άνθρωπος ο οποίος θυσίασε την ζωή του για την πατρίδα και τους συνανθρώπους.

5. Μεσ τους προσφυγικούς συνοικισμούς

Ο συγγραφέας του κειμένου είναι κάτοικος μιας πόλης με πολλούς πρόσφυγες και μετανάστες. Περιγράφει τους ανθρώπους και την συμπεριφορά αυτών που γεννήθηκαν στην πόλη και αυτών που εντάχθηκαν σε αυτή και τονίζει πως οι πρόσφυγες είναι πιο μεγαλόψυχοι από αυτούς. Αναφέρει, επίσης, πως ένα χάρισμα του ιδίου είναι να αναγνωρίζει τον τόπο από τον οποίο προέρχεται ο κάθε άνθρωπος και σπάνια κάνει λάθος, παρ' όλο που δεν αναζητά πληροφορίες. Αγαλλιάζει η ψυχή του, όταν τους κοιτάζει και τους μιλά, διότι τους νιώθει δικούς του ανθρώπους, της πατρίδας του, και νομίζει πως γυρνά πίσω σε αυτή. Ακόμη, τα ονόματα που δίνονται στους πρόσφυγες ανάλογα με την φυλή τους, έχουν μεγάλη σημασία για τον Ιωάννου. Δυστυχώς όμως, γράφει, τα τελευταία χρόνια οι πολίτες στην προσπάθεια τους να απαλλαχθούν από μετανάστες «τους εξώθησαν να

σφάζουν και να σφαχτούν μεταξύ τους». Όμως όλοι τον αποχαιρετούν, όταν έρθει η στιγμή είτε είναι γνωστοί είτε άγνωστοι. Με τους περισσότερους γείτονες του δεν έχει επαφή και δεν γνωρίζονται καν, σαν να προσπαθούν κάτι κακό να κρύψουν. Τέλος, ο ίδιος ζηλεύει εκείνους που είναι στην πατρίδα τους και θα ήθελε να βρίσκεται «σε ένα προσφυγικό συνοικισμό με ανθρώπους της ράτσας του γύρω του».

Ε. Αποσπάσματα από έργα καλλιτεχνών που αναφέρονται σε πρόσφυγες

1. Νίκος Καζαντζάκης

«Το φύτεμα του χωριού»: στο κομμάτι αυτό, από το μυθιστόρημα «Ο Χριστός ξανασταυρώνεται», οι κάτοικοι ενός χωριού, το οποίο καταστράφηκε από τους Τούρκους, προσπαθούν να το ξαναχτίσουν. Φαίνεται η κούραση και η ταλαιπωρία που έχουν περάσει, αλλά και ο σημαντικός ρόλος της θρησκείας και το νόημα της για τους ανθρώπους αυτούς, καθώς και η μεγαλύτερη υποστήριξη και ώθηση για την αναδημιουργία του χωριού την οποία παίρνουν από τον παπα-Φώτη.

Αποσπάσματα

«τρεις μήνες οδοιπορούμε, έλιωσαν τα παιδιά και οι γυναίκες, κι οι άντρες ντρέπονται πια να ζητιανέψουν.»

«έχω δει, παιδιά μου τρεις φορές να φυτεύονται και να ξεπατώνονται χωριά. Ξεπατώθηκαν από την πανούκλα τη μία φορά, από τον σεισμό την άλλη, και τώρα από τον Τούρκο.»

2. Γιώργος Σεφέρης

«Αργοναύτες»: είναι ένα ποίημα της συλλογής «Μυθιστόρημα». Η ποίηση του Σεφέρη είναι έντονα επηρεασμένη από την Μικρασιατική Καταστροφή. Το συγκεκριμένο ποίημα δείχνει μία μελαγχολία, την νοσταλγία του απόδημου για την πατρίδα του. Αυτά τα χαρακτηριστικά συναντιούνται και σε άλλα ποιήματα του και αυτό γιατί και ο ίδιος είχε εκπατριστεί από την Σμύρνη, την εποχή του μεγάλου πολέμου, στην Αθήνα.

Αποσπάσματα

*«περάσαμε κάβους πολλούς, πολλά νησιά, τη θάλασσα»
«δυστυχημένες γυναίκες κάποτε με όλο λογμούς κλαίνε τα χαμένα τους παιδιά»*

«...αφήνανε στα χέρια τη μνήμη μιας μεγάλης εστοχίας...»

3. Ηλίας Βενέζης

Στο μυθιστόρημα «Αιολική γη» ο Βενέζης ζωντανεύει αναμνήσεις από

περιστατικά της παιδικής του ηλικίας, που έζησε στο υποστατικό του παππού του στην Ανατολή. Πρόκειται ουσιαστικά για την ιστορία μιας πατριαρχικής οικογένειας της Μ.Ασίας που ήταν δεμένη με την πατρογονική γη και η οποία από την πίεση των γεγονότων του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου (1914) αναγκάζεται να εκπατριστεί.

Αποσπάσματα

«ο δρόμος είναι κλειστός! Όπου να 'ναι πλάκωσαν οι Τούρκοι! Πρέπει να φύγουμε από θάλασσα! Καίνε, σφάζουν και έρχονται!»

«αλίμονο μας που πρέπει να ξεπατριστούμε!...»

«ως την τελευταία στιγμή τους έμενε η ελπίδα πως θα μπορούσαν να μείνουν στην παραλία ίσαμε που να περάσει η μπόρα κι ύστερα να γυρίσουνε στα χωριά τους. Ήταν φανερό πια πως δεν μπορούσαν.»

«πήραν στον ώμο τον Άγιο τους»

«φορτωμένοι τον μπόγο τους...»

«με δυσκολία κοιτάζει να κρατήσει τον εαυτό του, για να μην πέσει στην κρίσιμη ώρα.»

«κλαίει απαρηγόρητα»

«τρέμουν τα γόνατα της»

«το πρόσωπο της είναι κατάχλομο»

«έπειτα βγάζει το καλπάκι του, γονατίζει ταπεινά, σκύβει και φιλά το χώμα που βλόγησε με την ζωή του.»

«τα μαρτίνια των κοντραμπλατζήδων μέσα από την βάρκα άδειαζαν αποχαιρετιστήρια στον αγέρα.»

Φεύγουν βίαια από τον τόπο τους και δεν μπορούν να πιστέψουν πως τον αφήνουν για πάντα. Επικρατούν έντονα συναισθήματα, ενώ κάποιιοι παίρνουν λίγο χώμα από την γη που εγκαταλείπουν.

4. Στρατής Δούκας

Στο βιβλίο «Η ιστορία ενός αιχμαλώτου», ο ήρωας και αφηγητής αιχμαλωτίστηκε κατά την μικρασιατική καταστροφή από τους Τούρκους. Κατόρθωσε όμως να δραπετεύσει κι αφού δούλεψε, ντυμένος στα τούρκικα, στα κτήματα ενός Τούρκου, πηγαίνει στην Σμύρνη εφοδιασμένος με τούρκικο διαβατήριο. Στην Σμύρνη παίρνει το πλοίο με σκοπό να πάει στην Κωνσταντινούπολη και από εκεί να καταφύγει στην Ελλάδα. Κατά την διάρκεια όμως του ταξιδιού κατορθώνει να βγει στην Μυτιλήνη. Σ' όλο το έργο αναδεικνύεται η αντιηρωική πλευρά του διωκόμενου πρόσφυγα που προσπαθεί να επιβιώσει.

Αποσπάσματα

«ένας χρόνος πάει για μένα μέσα στην Τουρκία, κάνοντας τον Τούρκο, για να

γλιτώσω.»

«ο Θεός με παραδίνει στα χέρια σου. Πολλά υπόφερα και να μην κατέβω στην Πόλη. Καλύτερα να πεθάνω εδώ.»

«απ' το βουνό κατέβηκα, που κροβόμουν ένα χρόνο, μες σε σπηλιές»

«εκεί μου έβαλαν πιστοποιητικό και με έστειλαν συνοδεία στον Πειραιά.»

«ευρωπαϊκά χαρτιά έχεις; Δεν ξέρω τι άνθρωπος είσαι. Δεν μπορώ να σε βάλω.»

Εκτός από τις δύσκολες συνθήκες που αντιμετώπιζε, έπρεπε να ξεπεράσει και τη γραφειοκρατία. Ζούσε στην Τουρκία, μεταμφιεσμένος σαν Τούρκος, για να μην τον σκοτώσουν, φοβόταν μην τον καταλάβουν.

Ο Στρατής Δούκας γεννήθηκε στην Μ.Ασία. Τελείωσε το σχολαρχείο στην γενέτειρα του και το γυμνάσιο στο Αϊβαλί, ενώ διέκοψε τις σπουδές του στην Νομική Σχολή Αθηνών, μετά το ξέσπασμα του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Πολέμησε στη Μακεδονία και στην Μ.Ασία και μετά την αποστράτευση του, στράφηκε στην προσπάθεια διάδοσης της μικρασιατικής λαϊκής τέχνης και βιοτεχνίας στην Ελλάδα. Το συγγραφικό του έργο τοποθετείται χρονικά στην ελληνική πεζογραφία του μεσοπολέμου. Χαρακτηριστικό της γραφής του είναι η παράλληλη στήριξη του, τόσο στην παράδοση, όσο και στα ανανεωτικά ρεύματα του καιρού του, η αξιοποίηση της ελληνικής γλώσσας και το βιωματικό στοιχείο.

5. Τατιάνα Γκρίτοη-Μιλλιές

Το βιβλίο «Η Τρίπολη του Πόντου» της Τατιάνας Γκρίτοη-Μιλλιές αναφέρεται στη ζωή και τον πολιτισμό των Ελλήνων αυτής της πόλης. Συγκεκριμένα στο τελευταίο κεφάλαιο «η έξοδος» περιγράφεται ο εξορισμός των κατοίκων απ' τη γενέθλια γη τους (19 Νοεμβρίου 1916). Από τους 2.800 Έλληνες Τριπολίτες μόνο 300 κατόρθωσαν να διασωθούν. Η συγγραφέας χρησιμοποίησε για το βιβλίο της τις μαρτυρίες των ανθρώπων που διασώθηκαν.

Αποσπάσματα

«...έπρεπε όλος ο πληθυσμός της Τρίπολης να έχει εγκαταλείψει σπίτια, χωράφια και πλεούμενα.»

«...ανακοίνωσε την απόφαση της κυβέρνησης του, που έλεγε πως μέσα σε τρεις μέρες όλοι οι Χριστιανοί κάτοικοι της πόλης πρέπει να είναι έτοιμοι να βαδίσουν προς το εσωτερικό.»

«Και τότε συγκλονιστήκαμε πως πριν ένα χρόνο έτσι ξεκληρίσανε τους συμπατριώτες μας τους Αρμενιούς κι έπεσε πάνω μας ο βουβαμός.»

«τις πρώτες ώρες είχαμε χάσει το νου μας και δεν ξέραμε ούτε τι να κάνουμε, ούτε τι να ετοιμάσουμε, μόνο όλος ο πόνος είχε ανέβει στα μάτια και τα χέρια μένανε λυτά.»

«καλύτερα να πεθαίναμε πάνω στο χώμα μας»

«...τα είδες όλα να χάνονται μέσα στις ανοιγμένες αχόρταγες φούχτες τους»

(εκμετάλλευση)

«...τα μάτια τρέχανε διαρκώς.»

«κι ενώ όλοι φτιάχναμε τα πακέτα μας με την κρυφή ελπίδα πως κάποιο θαύμα θα γενει και θα τα ξαναλίσουμε, λίγο πριν απολύσει η εκκλησία, στις 13 Νοέμβρη, όρμησε ξαφνικά μέσα στα σπίτια η χωροφυλακή και άρχισε να χτυπάει, να αρπάζει, να μακελεύει.»

«...αρπάξαμε ότι βρήκαμε πρόχειρο μπροστά μας και τραβούσαμε στο Τερέ Πασι.»

«κι ήτανε κάτι αφάνταστο εκείνη η πορεία μέσα στην μαύρη νύχτα και στην ψιλή βροχή.»

«...τα κλάματα και οι κραυγές των μανάδων που χάνανε τα παιδιά και μέσα σε εκείνη την φωτισμένη κόλαση να τα γυρεύουν, ενώ άλλοι βουλιάζανε μέσα στα ριζοτόπια του Τοματζλού κι άλλοι χάναν το δρόμο και το χέρι των δικών τους.»

Τους έδιωχναν χωρίς να τους αφήσουν να πάρουν τα πράγματα τους, ενώ περίμεναν καλύτερη αντιμετώπιση. Ελπίζανε πως τελικά δεν θα τους έδιωχναν, όμως βρέθηκαν απροετοίμαστοι μπροστά σε αυτό που συνέβη.

ΣΤ. Αποσπάσματα από έργα καλλιτεχνών που αναφέρονται σε μετανάστες

1. Δημοτικά της ξενιτιάς

Η ξενιτιά είναι θέμα πολύ σημαντικό για την ελληνική ζωή, άρα και για τη δημοτική μας ποίηση, που καθρεφτίζει τη ζωή. Το θέμα παρουσιάζεται ιδιαίτερα οξύ σε ορισμένες ελληνικές περιοχές όπως π.χ. στην Ήπειρο. Αυτά τα τραγούδια τα τραγουδούσαν την παραμονή του ξενιτεμού στο αποχαιρετιστήριο δείπνο και ξεπροβοδούσαν με αυτά όποιον έφευγε για τα ξένα. Για τον Έλληνα η ξενιτιά είναι βαρύ κακό, βαρύτερο και από το θάνατο. Πρέπει βέβαια να λάβουμε υπόψη ότι τα τραγούδια έγιναν σε εποχές που οι μετακινήσεις ήταν δύσκολες ή και αδύνατες και σε κοινωνίες κλειστές, όπου οι δεσμοί των μελών μεταξύ τους ήταν πολύ στενοί.

2. Ο ζωντανός χωρισμός

Παρηγοριά 'χ' ο θάνατος και λησμοσόν' ο Χάρος

ο ζωντανός ο χωρισμός παρηγοριά δεν έχει.

Χωρίζ' η μάνα το παιδί και το παιδί τη μάνα,

χωρίζονται τα αντρόγωνα τα πολυαγαπημένα·

3. Βαρύτερη η ξενιτιά

Η ξενιτιά, η φυλακή, η φτώχεια, η ορφάνια

τα τέσσερα ζυγιάστηκαν σ' ένα βαρύ καντάρι
και πιο βαριά η ξενιτιά με τα πολλά φαρμάκια.

4. Αργύρης Εφταλιώτης

Ο Αργύρης Εφταλιώτης ξενιτεύτηκε όταν ήταν 17 χρονών, κι όλη του τη ζωή την πέρασε μακριά από την πατρίδα. Στην Ελλάδα ταξίδευε καμιά φορά, αλλά για λίγο διάστημα. Πέθανε στα ξένα.

Το διήγημα «Αληθινό παραμύθι» ανήκει στις Νησιώτικες ιστορίες και αναφέρεται στην αποδημία. Ξενιτεμένος και ο ίδιος ο συγγραφέας χρόνια στην Αγγλία και στις Ινδίες (εργαζόταν στο εμπορικό οίκο των Ράλληδων που είχε την έδρα του στην Αγγλία) δείχνει μια ιδιαίτερη ευαισθησία σε ό, τι έχει σχέση με την ξενιτιά.

Αποσπάσματα

«Στα είκοσι τα χρόνια το καταπόνεσε η λαχτάρα το λησμοβότανο. Ξύπνησε η καρδιά μου, ξύπνησ' ο νους μου, όλα μου ξύπνησαν και πατρίδα ζητούσαν».

«Σας βρίσκω στις παλιές καρδιές και στα παλιά τα τραγούδια-μα σαν πηγαίνω στα καινούρια τα σπιτικά και βλέπω καινούρια πρόσωπα κι ακούω καινούρια πράματα, σκεπάζεται η ψυχή μου και θαρρώ πως ξενιτεύτηκα πάλι!... Αχ, τραγούδια της πατρίδας μου πονεμένα! Εγώ ο ξενιτεμένος σας τραγουδούσα κι οι αξενίτευτες εκείνες κοπέλες δεν ήθελαν πια να σας ξέρουνε, μόνο τσαμπούνιζαν κορακίστικα τραγουδάκια της εποχής!» (αισθάνεται ξενιτεμένος στην ίδια του την πατρίδα στην οποία επιστρέφει μετά από χρόνια, αντικρίζοντας τον εκσυγχρονισμό και τη λησμονιά της λαϊκής παράδοσης και του πολιτισμού).

Z. Μουσική-Τραγούδι

Το τραγούδι ήταν και είναι ένας σημαντικός τρόπος έκφρασης των ανθρώπων. Έτσι, άτομα που έχασαν πατρίδα, περιουσία, αγαθά, φίλους και ό, τι έχτισαν με την ψυχή τους, εξαιτίας της προσφυγιάς, βρήκαν καταφύγιο της πονεμένης τους καρδιάς στη μουσική. Μέσα από αυτή κατάφεραν να ξεφύγουν λίγο από την πραγματικότητα, με σκοπό να μην παραιτηθούν και να καταφέρουν να επιβιώσουν.

1. Ρεμπέτικο

Προϊστορία

Το ρεμπέτικο τραγούδι είναι το ελληνικό αστικό τραγούδι στην απαρχή του. Εξελίχθηκε μέσα από την ελληνική μουσική παράδοση του δημοτικού τραγουδιού και των κλέφτικων από τους κατοίκους των ελληνικών

πόλεων. Τα πρώτα ρεμπέτικα ακούσματα άρχισαν να σημειώνονται στην Αθήνα στις φυλακές του Μεντρεσέ το 1834, τα λεγόμενα "μουρμούρικα". Την ίδια εκείνη εποχή οι Βαυαροί προσπαθούσαν να εισάγουν στη τότε αθηναϊκή κοινωνία τις καντρίλιες και την πόλκα. Αντίθετα στην πλατεία του Ψυρρή τα μουρμούρικα και τα σεβνταλήτικα άρχισαν να βρίσκουν ανάπτυξη. Στις αρχές του 1900 τα ρεμπέτικα αποτελούσαν το λαϊκό τραγούδι των φτωχών συνοικιών των κυριοτέρων πόλεων. Την ίδια εποχή εμφανίζονται στον Πειραιά ως πρωτορεμπέτικα τα λεγόμενα "γιαλάδικα", που πήραν τ' όνομά τους από τη συχνά επαναλαμβανόμενη λέξη "γιάλα -γιάλα" ή "αμάν γιάλα" ή "γιαλελέλι". Μετά το 1922 έγινε μείξη των τραγουδιών μ' εκείνα της Μικράς Ασίας και του Βοσπόρου, με έντονη την εμφάνιση του αμανετζίδικου λαϊκού τραγουδιού. Τότε εμφανίζονται και τα περιπούδαστα του είδους «Καφέ Αμάν», όπου το ρεμπέτικο τραγούδι άρχισε ν' αναπτύσσεται ευρύτατα μέχρι το 1936, όταν και απαγορεύτηκαν θεωρούμενα ως τουρκοειδή.

Σημειώνεται πως ένα χρόνο πριν το 1935, τα αμανετζίδικα είχαν απαγορευτεί στην Τουρκία θεωρούμενα ως κατάλοιπο ελληνικό μουσικό είδος.

Περίοδος της κυριαρχίας των σμυρναϊκών στοιχείων

Το 1922 είναι η χρονιά της Μικρασιατικής καταστροφής την οποία ακολουθεί η αναγκαστική πλέον ανταλλαγή πληθυσμών, σύμφωνα με τη Συνθήκη της Λωζάννης. Πολλοί Μικρασιάτες εγκαθίστανται στις μεγάλες πόλεις της Ελλάδας φέρνοντας από εκεί τις μουσικές τους παραδόσεις. Αυτή την περίοδο η θεματολογία του ρεμπέτικου περιλαμβάνει κυρίως ερωτικά (όπως σε όλες τις μουσικές) αλλά και μάγικα τραγούδια (π.χ. τραγούδια της φυλακής, περιθωρίου).

Κλασική περίοδος

«Η Τετράς, η ξακουστή του Πειραιώς» το πρώτο επαγγελματικό συγκρότημα «μπουζουκομπαλαμάδων»

Το 1932 κυκλοφορούν οι πρώτες ηχογραφήσεις τραγουδιών από τον Μάρκο Βαμβακάρη. Μέχρι το '41 εμφανίζονται οι περισσότεροι από τους κλασικούς συνθέτες και τραγουδιστές του ρεμπέτικου τραγουδιού στη δισκογραφία, όπως ο Μπαγιαντέρας, ο Γιάννης Παπαϊωάννου, ο Απόστολος Χατζηχρήστος, ο Βασίλης Τσιτσάνης, ο Μανώλης Χιώτης, ο Στελλάκης Περπινιάδης, η Ρόζα Εσκενάζυ και πολλοί άλλοι. Το 1936 ξεκινάει η δικτατορία του Μεταξά και επιβάλλεται λογοκρισία. Αναγκαστικά η δισκογραφία προσαρμόζεται και οι αναφορές σε ναρκωτικά, τεκέδες κ.λ.π. εκλείπουν από τις ηχογραφήσεις. Με τη κήρυξη του πολέμου το 1940 γράφτηκαν αρκετά ρεμπέτικα τραγούδια για τον πόλεμο, όπως χαρακτηριστικά τέτοια ήταν "Ο Μάρκος φαντάρος" (Μ.

Βαμβακάρη), "Τους Κενταύρους δεν φοβάμαι", "Στης Πίνδου τα βουνά", "Γλυκό νά 'ναι το βόλι", (και τα τρία του Μπαγιαντέρα), "Τον πόλεμο μας κήρυξες" (του Καρίπη), "Θα πάρω το τουφέκι μου" (του Κηρομύτη), κ.ά. Με την γερμανική κατοχή το 1941 τα εργοστάσια των δισκογραφικών εταιρειών κλείνουν και οι ηχογραφήσεις σταματούν έως το 1946.

Εποχή της μαζικής αποδοχής

Κορυφαία προσωπικότητα του ρεμπέτικου αναδεικνύεται αυτή την περίοδο ο Βασίλης Τσιτσάνης. Μετά την απελευθέρωση το ρεμπέτικο αρχίζει να καταξιώνεται ως λαϊκή μουσική ευρείας αποδοχής και βγαίνει από το περιθώριο. Εμφανίζονται νέοι τραγουδιστές, όπως η Σωτηρία Μπέλλου και ο Πρόδρομος Τσαουσάκης. Οι περισσότεροι μελετητές θεωρούν ότι μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '50 το ρεμπέτικο, στη γνήσιά του μορφή, πεθαίνει και δίνει τη θέση του σε μια νεώτερη μορφή του ρεμπέτικου, το λεγόμενο αρχοντορεμπέτικο, το οποίο και άνοιξε το δρόμο της ευρύτερης πλέον αποδοχής του μουσικού είδους και του μεταγενέστερου λαϊκού τραγουδιού. Γνωστοί καλλιτέχνες του είδους είναι οι: Ζακ Ιακωβίδης, Κώστας Καπνίσης, Τάκης Μωράκης, Γιώργος Μουζάκης και άλλοι.

Στη δεκαετία του '60, αρχίζει η εποχή της 'πρώτης αναβίωσης' του ρεμπέτικου, όπου και επανηχογραφούνται παλαιότερες επιτυχίες και εκδίδονται μελέτες πάνω στο θέμα και ανθολογίες τραγουδιών, από συγγραφείς όπως ο Ηλίας Πετρόπουλος και ο Ντίνος Χριστιανόπουλος, βιογραφίες ρεμπετών, ενώ γίνονται και αρκετές νέες ηχογραφήσεις (την πρώτη "μελέτη" όμως έχει παρουσιάσει ο Μάνος Χατζιδάκις ήδη μετά την Κατοχή). Όμως από το 1944 ο Νίκος Σκαλκώτας θα εισάγει τη ρεμπέτικη μουσική στην ελληνική συμφωνική δημιουργία: πρόκειται για το κονσέρτο για δύο βιολιά όπου εντάσσει, στο δεύτερό του μέρος, το Θα πάω εκεί στην Αραπιά του Βασίλη Τσιτσάνη. Τον επόμενο χρόνο ο συνθέτης Γιάννης Α. Παπαϊωάννου θα χρησιμοποιήσει σε δικό του συμφωνικό έργο, τον 'Βασίλη Αρβανίτη', ένα ζεϊμπέκικο.

2. Στίχοι από τραγούδια της προσφυγιάς

Άνθος Λυκαυγής

Μιχάλης Χριστοδουλίδης - Γιώργος Νταλάρας

Διπλώνουν τ' όνειρο πικρό στην πέτρα το σκεπάζουν
σηκώνουν και στενάζουν στα μπράτσα τον καιρό
στεγνά τα μάτια κι ο λυγμός ζωγραφιστό στο στόμα
στο σκλαβωμένο χώμα φωτιά και χαλασμός

Σταυρώνουν του ξεριζωμού τα πληγωμένα χέρια
στο στήθος τους μαχαίρια κι η μοίρα του χαμού

Σκυφτή κι η ανάσα μια κραυγή τα φυλλοκάρδια σπάζει
η νύχτα τους μαράζει τα φυλλοκάρδια σπάζει
κι η μέρα τους πληγή

Αργύρης Μπακιρτζής - Χειμερινοί Κολυμβητές

Η προσφυγιά είναι καημός, βρε αμάν, αμάν, αμάν
και τους χωράει όλους
τους πόνους και τα βάσανα, τα πιο πικρά φαρμάκια
τους πόνους και τα βάσανα, τα πιο πικρά φαρμάκια

Και της αγάπης ο καημός, βρε αμάν, αμάν, αμάν
κι αυτός μπορεί να υγιάνει
μα ο καημός της προσφυγιάς μαζί μου θα πεθάνει
μα ο καημός της προσφυγιάς μαζί μου θα πεθάνει

Ηλίας Κατσούλης - Παντελής Θαλασσινός - Γιώργος Νταλάρας

Το καθρεφτάκι σου παλιό
και πίσω απ' τη θαμπάδα
η Σμύρνη με το Κορδελιό
και η παλιά Ελλάδα

Μουτζουρωμένο το γυαλί
μα πίσω απ' τους καπνούς του
βλέπει ο Θεός το Αϊβαλί
και σταματάει ο νους του

Τα σμυρνέικα τραγούδια
ποιος σου τα `μαθε
να τα λες και να δακρύζεις
της καρδιάς μου ανθέ

Το καθρεφτάκι σου παλιό
και το μυαλό χαμένο
σε ποιο τα ήπιες καπηλειό
και βγήκες μεθυσμένο

Μουτζουρωμένο το γυαλί
μα πίσω απ' τους καπνούς του
βλέπει ο Θεός το Αϊβαλί

και σταματάει ο νους του

Τα σμυρνέικα τραγούδια
ποιος σου τα `μαθε
να τα λες και να δακρύζεις
της καρδιάς μου ανθέ

Παιδιά κι εμείς της προσφυγιάς - 1980
Σαράντης Αλιβιζάτος - Αντώνης Βαρδής- Χαρούλα Αλεξίου

Σου το `πα πως στα σύννεφα
δεν πας μ' αεροπλάνο,
το εισιτήριο ακριβό
φτιαγμένο για τους πάνω.
Σου το `πα για τα σύννεφα
σου το `πα για τον ήλιο
πως μας χωρίζουν σύνορα
κι είν' αλλωνών βασιλαιο.

Παιδιά κι εμείς της προσφυγιάς
πού θέλεις να πετάξεις;
Τα σύννεφα είναι κτήματα
της ανωτέρας τάξης.
Παιδιά κι εμείς της προσφυγιάς
με τον καημό στολίδι,
όλη η περιουσία μας
σκοποί του Καζαντζίδη.

Σου το `πα πως στα σύννεφα
εύκολα δεν πετάνε,
κι αν βάλεις δανεικά φτερά
πριν φτάσεις σε κλωτσάνε.
Σου το `πα για τα σύννεφα
σου το `πα για τον ήλιο
πως μας χωρίζουν σύνορα
κι είν' αλλωνών βασιλαιο.

Εφη Ταχτοΐδου - Γιώργος Μαργαρίτης

Από τη Σμύρνη μια βραδιά
με μια μεγάλη φαμελιά
απ την Τουρκιά διωγμένοι
μ' ένα φορτίο απονιά
βρεθήκαμε στην Κοκκινιά

μέσα στους ξένους ξένοι
μ' ένα φορτίο απονιά
βρεθήκαμε στην Κοκκινιά
μέσα στους ξένους ξένοι

Σ' άγνωστα μέρη όλοι οι φτωχοί
για λίγη ψάχναμε στοργή
φτωχοί κι αδικημένοι
ξυπόλητοι και νηστικοί
νιώθαμε όλοι ταπεινοί
και περιφρονημένοι
ξυπόλητοι και νηστικοί
νιώθαμε όλοι ταπεινοί
και περιφρονημένοι

Στο πρόσωπό μας ζωγραφιά
υπάρχει ακόμα η φωτιά
που έκαιγε την Σμύρνη
και η καρδιά του καθενός
κλαίει ακόμα για το βιος
που σ' άλλους έχει μείνει
και η καρδιά του καθενός
κλαίει ακόμα για το βιος

Πυθαγόρας - Απόστολος Καλδάρης - Γιώργος Νταλάρας

Πάνε κι έρχονται καράβια
φορτωμένα προσφυγιά
βάψαν τα πανιά τους μαύρα
τα κατάρτια τους μαβιά

Σε ποια πέτρα σε ποιο χώμα
να ριζώσεις τώρα πια
κι απ' το θάνατο ακόμα
πιο πικρή είσαι προσφυγιά

Πού να βρίσκεται ο πατέρας
ψάχνει η μάνα για παιδιά
μας εσκόρπισε ο αγέρας
σ' άλλη γη σ' άλλη στεριά

Σε ποια πέτρα σε ποιο χώμα
να ριζώσεις τώρα πια
κι απ' το θάνατο ακόμα

πο πικρή είσαι προσφυγιά.

Η. Φωτογραφικό υλικό

Τέλος, μερικές εικόνες οι οποίες τραβήχτηκαν από την έκθεση που διοργάνωσε το Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών σε συνεργασία με το Δήμο Πειραιά και το Αρχαιολογικό Μουσείο Πειραιά, μέρη τα οποία επισκεφτήκαμε και μας βοήθησαν να τελειοποιήσουμε την εργασία μας.

Όλα τα παραπάνω ελπίζουμε να τα βρήκατε ενδιαφέροντα, στοιχειώδη και ικανοποιητικά ως προς τη παρουσίαση, το ύφος και το ήθος του θέματος πάνω στο οποίο αναφερόμαστε.

Κ Ι Λ Ι Κ Ι Α 6

3.- ΠΙΣΤΕ ΑΝΕΚΔΟΤΕΙ :

ΚΩΔΙΚΕΣ. Α'. κανένας δέν υπάρχει στό Κ.Μ.Σ.

33 κώδικες τής Κιλικίας βρίσκονται στό 'Αρχεΐα τοῦ κράτους. Τό Κ.Μ.Σ. τοῦς μελέτησε ὅλους καί κατήρτισε ἰσοριθμᾶ περιληπτικά σημειώματα.

Β'. Οἱ κώδικες κατὰ Περιφέρειες:

Περιφ. Ἀδώνων	15
Περιφ. Μερσίνας	11
Περιφ. Ταρσοῦ	7
	<hr/>
	33

Γ'. Ἡ γλῶσσα τῶν κωδίκων :

Σέ ἐλληνική γλῶσσα	25
Σέ καραμανλίζικη	3
Σέ τούρκικη	1
Δίγλωσσοι (μέρος στί ἐλληνική καί μέρος στίη καραμανλίζικη)	4
	<hr/>
	33

Δ'. Ἡ χρονολογία τῶν κωδίκων:

'Από τό 1858 ὡς τό 1924

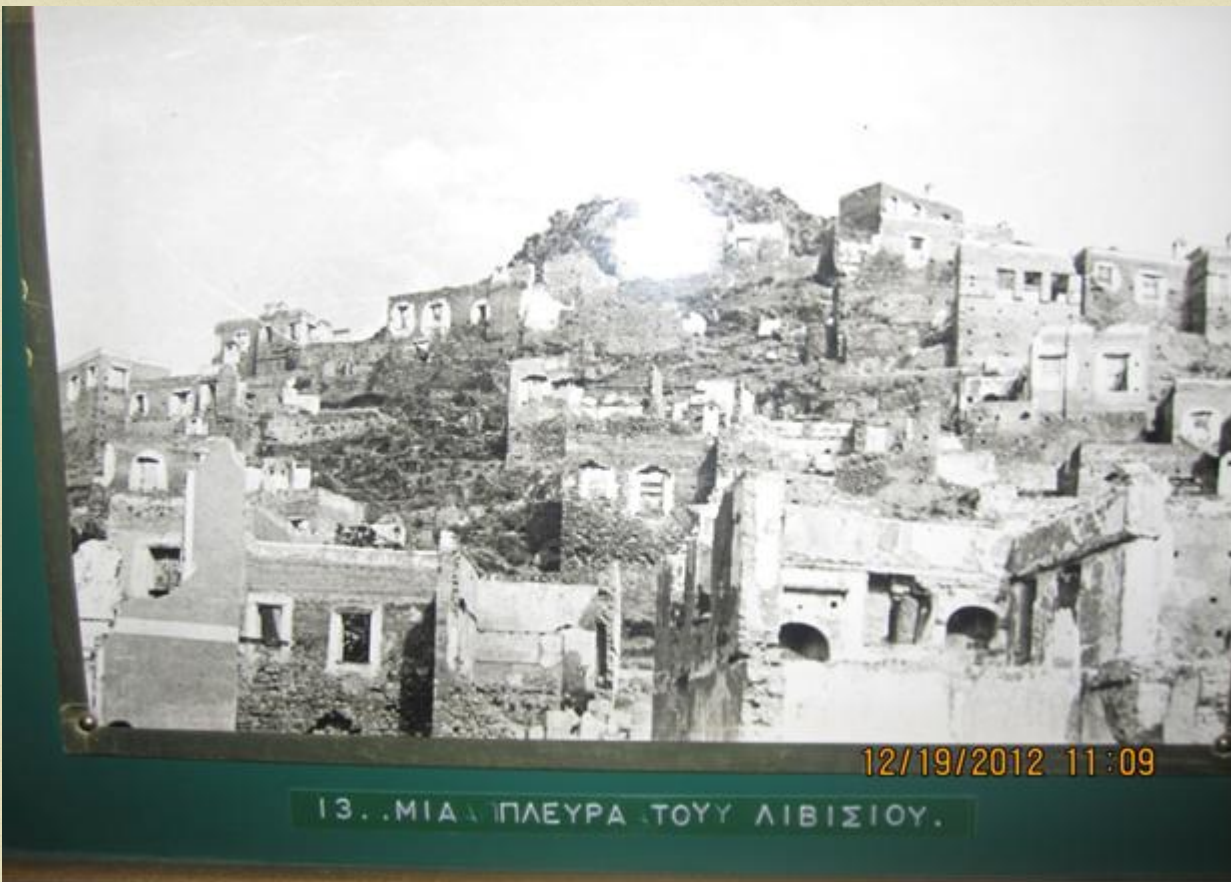
ΕΓΓΡΑΦΑ. 30.- Στά 'Αρχεΐα τοῦ κράτους 4
Στά 'Αρχεΐα τοῦ Κ.Μ.Σ. 26

Τά ἔγγραφα ὡς πρός τίς Περιφέρειες:

Περιφ. Ἀδώνων 15. Περιφ. Μερσίνας 13.
Περιφ. Ταρσοῦ 1.-

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ 42 (Περιφ. Ἀδώνων 12. Περιφ. Μερσίνας 8.
Περιφ. Σελεύκειας 21. Περιφ. Ταρσοῦ 1.)

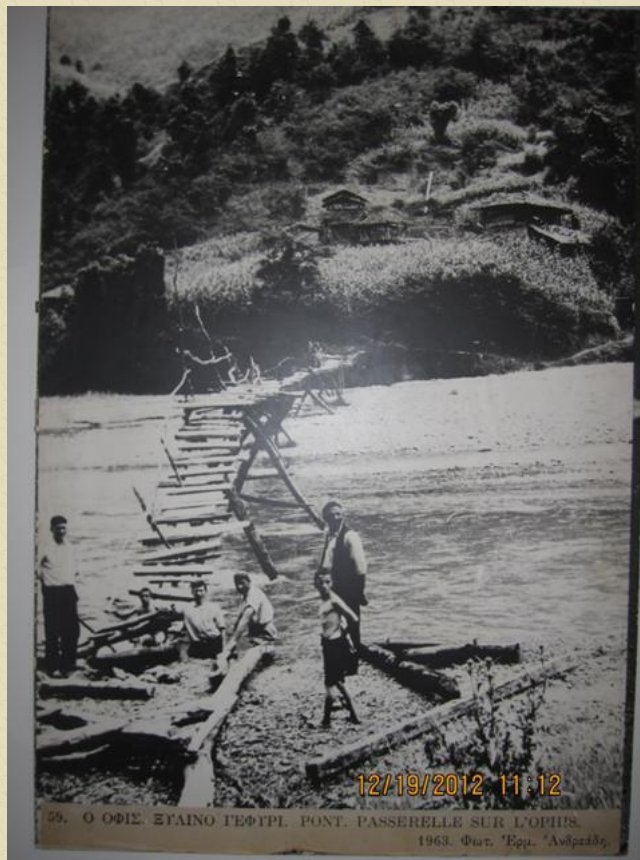
12/19/2012 11:08

12/19/2012 11:11

ΠΟΝΤΟΣ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΑ. ΤΟ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ.— PONT TREBIZONDE LE PHRONTISTIRIO.

12/19/2012 11:12

59. Ο ΟΦΙΣ ΣΤΑΙΝΟ ΓΕΦΥΡΙ. PONT PASSERELLE SUR L'OPHIS.
1963. Φωτ. Έργ. Ανθρακίδη.

κ 4866

Θ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ
ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ.

ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

ΕΚΔΙΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΔΙΜΗΝΙΑΝ.

ΕΤΟΣ Α'.

ΤΟΜΟΣ Α.

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

ΤΙΒΟΙΣ ΒΥΖΑΝΤΙΑΟΣ.

Ὀδὸς Γεωργίου-αὐτοκράτορος ἀρ. 41

1863.

12/19/2012 11:19

ΚΕΝΤΡΟ ΜΗΝΑΣΕΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
10775 ΚΑΙ Ο. ΜΕΤΑΙ
Ο. ΠΑΡΕΧΟΜΕΝΗ

Ομάδα Ε: Μικαέλα Σαγιάννη , Άκης Σταματιάδης, Φρόσω Στυπίδη, Ελπίδα Τσαλίκη, Δήμητρα Χονδροκούκη.

Πηγές

A. Βιβλία

Λοϊζος, Δ. (1994) *Οι μεγάλες δυνάμεις, η μικρασιατική καταστροφή και η εγκατάσταση των προσφύγων στην Ελλάδα (1920-1930)*, Αθήνα.

Συλλογικό (1913) *Πειραιάς - πόλη μεταναστών και προσφύγων. Ημερολόγιο 2013*, Πειραιάς, εκδ. Λιμάνι της Αγωνίας.

Τσαούσης, Δ. Γ. (2000) *Η κοινωνία του ανθρώπου*, Αθήνα, εκδ. Gutenberg.

Φίλιας, Β. (1980) *Όψεις της διατήρησης και της μεταβολής του κοινωνικού συστήματος*, τομ. Β', Αθήνα, εκδ. Νέα Σύννορα.

Flacelière, R. (1993) *Ο δημόσιος και ιδιωτικός βίος των αρχαίων Ελλήνων*, Αθήνα, εκδ. Παπαδήμα.

B. Ηλεκτρονικές πηγές

Για τη Σύμβαση της Γενεύης για τους Πρόσφυγες (1951)

<http://www.unhcr.gr/fileadmin/Greece/General/Geneva1951faq.pdf>

Διεθνής Αμνηστία-Ελληνικό Τμήμα: Για τους πρόσφυγες και τους μετανάστες

<http://www.amnesty.org.gr/refugees-and-migrants>

Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού: Μ. Ασία: Η αντιπαράθεση γηγενών και προσφύγων

<http://asiaminor.ehw.gr/Forms/fLemmaBody.aspx?lemmaid=3665>

Ελλάδα 1922: «Μια κιβωτός προσφύγων»

<http://users.sch.gr/mikrasia/>

Η Μεγάλη Ουτοπία (blog λογοτεχνίας και φιλοσοφίας): Βεντούρα, Λ. *Τα κυριότερα μεταναστευτικά ρεύματα των Ελλήνων από τον 15^ο αιώνα έως τις μέρες μας*

<http://the-grand-utopia.blogspot.gr/2010/10/15.html>

Ιδεογραφήματα: Προσφυγικά ρεύματα την περίοδο 1914-1922

<http://www.ideografhmata.gr/forum/viewtopic.php?f=114&t=6271>

Μικρασιατική Καταστροφή 1922 (Βίντεο)

<http://www.youtube.com/watch?v=6ZpLLu855o>

Παιδείας Εγκώμιον: Οι δικοί μας πρόσφυγες

<http://anthologio.wordpress.com/2012/06/20/%CE%AF-%CF%8C-13/>

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων Τμήμα Νηπιαγωγών: Απόδημος Ελληνισμός

<http://www.uoi.gr/schools/early-childhood/metanastes/index.htm>

Europa: Ευρωπαϊκό Σύμφωνο για τη μετανάστευση και το άσυλο

http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/free_movement_of_persons_asylum_immigration/jl0038_el.htm

UNICEF: Διακρίσεις, ρατσισμός, ξενοφοβία στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα

<http://www.unicef.gr/reports/racism.php>

UNHCR: Η Ύπατη Αρμοστέία του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες

<http://unhcr.gr/>